

Η

ΑΡΧΗ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

6^ο ΚΛΙΜΑΚΙΟ

Συνήλθε στην έδρα της στις 2 Απριλίου 2021 με την εξής σύνθεση: Ειρήνη Αποκάρδου Πρόεδρος, Ιωάννα Θεμελή Εισηγήτρια και Μαργαρίτα Κανάβα Μέλη.

Για να εξετάσει την από 22.2.2021 Προδικαστική Προσφυγή, με Γενικό Αριθμό Κατάθεσης (ΓΑΚ) Αρχή Εξέτασης Προδικαστικών Προσφυγών (ΑΕΠΠ) 401/23.2.2020 της προσφεύγουσας ένωσης εταιρειών ...που αποτελείται από τις εταιρείες: i) ...που εδρεύει στην ..., επί της οδού ..., ii) ..., που εδρεύει στο ..., επί της οδού ..., αρ. ..., όπως η προσφεύγουσα ένωση και κάθε μέλος της εκπροσωπούνται νόμιμα,

Κατά του ΔΗΜΟΥ ... (εφεξής η αναθέτουσα αρχή), που εδρεύει στο ..., οδός ... αριθ. ..., όπως εκπροσωπείται νόμιμα, και

Κατά της ένωσης εταιρειών με την επωνυμία ..., όπως η παρεμβαίνουσα ένωση και τα μέλη της εκπροσωπούνται νόμιμα.

Με την προδικαστική προσφυγή, η προσφεύγουσα αιτείται να ακυρωθεί η με αριθμ. πρωτ. ...απόφαση κατά το σκέλος που απορρίπτεται η προσφορά της στον διαγωνισμό για τις *Πιλοτικές Δράσεις για την Προώθηση των Ευπαθών Ομάδων και των Νέων στην Απασχόληση*.

Με την παρέμβασή της η παρεμβαίνουσα επιδιώκει την απόρριψη της προσφυγής και τη διατήρηση της ισχύος της προσβαλλόμενης πράξης.

Η συζήτηση άρχισε, αφού άκουσε την Εισηγήτρια Ιωάννα Θεμελή

Αφού μελέτησε τα σχετικά έγγραφα

Σκέφτηκε κατά το Νόμο

1. Επειδή για την άσκηση της προσφυγής έχει καταβληθεί νόμιμο παράβολο κατά το άρθρο 363 παρ.1 και 2 του Ν. 4412/2016 και άρθρο 5 παρ.1 και 2 του Π.Δ. 39/2017, ποσού 805,87 ευρώ (βλ. ηλεκτρονικό παράβολο με κωδικό ..., την από 22.2.2021 πληρωμή στην ALPHA BANK και την εκτύπωση από την σελίδα της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων του Υπουργείου Οικονομικών περί αυτόματης δέσμευσης) το οποίο υπολογίζεται σε ποσοστό 0,5% της εκτιμώμενης αξίας της σύμβασης ποσού 161.173 € μη συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ.

2. Επειδή με την υπ' αριθμ. ...διακήρυξη, η αναθέτουσα αρχή προκήρυξε *ανοικτή διαδικασία κάτω των ορίων για την επιλογή αναδόχου υλοποίησης του υποέργου «Πιλοτικές Δράσεις για την Προώθηση των Ευπαθών Ομάδων και των Νέων στην Απασχόληση στο Δήμο ..., στο πλαίσιο της ΒΑΑ/ΟΧΕ της ...(Διαδημοτικό Κοινωνικό Δίκτυο "...")*», με κριτήριο κατακύρωσης *την πλέον συμφέρουσα από οικονομική άποψη προσφορά βάσει βέλτιστης σχέσης ποιότητας - τιμής.*

3. Επειδή, το πλήρες κείμενο της διακήρυξης καταχωρήθηκε στο Κ.Η.Μ.ΔΗ.Σ στις 23.12.2020 με Α.Δ.Α.Μ. ... καθώς και στη διαδικτυακή πύλη του Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ, όπου ο διαγωνισμός έλαβε αύξοντα αριθμό ....

4. Επειδή ο διαγωνισμός ως εκ του αντικειμένου του, της προϋπολογισθείσας αξίας της σύμβασης και του χρόνου εκκίνησης της διαδικασίας, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Βιβλίου IV του Ν. 4412/2016, σύμφωνα με το άρθρο 345 του Ν. 4412/2016.

Αριθμός απόφασης: 737/2021

5. Επειδή στον διαγωνισμό συμμετείχαν η προσφεύγουσα και η παρεμβαίνουσα με τις προσφορές τους υπ' αριθ. ... και ... αντίστοιχα.

6. Επειδή η Επιτροπή διενέργειας διαγωνισμού και αξιολόγησης υποβαλλόμενων προσφορών συνεδρίασε την 22-1-2021 και εξέδωσε Πρακτικό Αξιολόγησης Δικαιολογητικών και Τεχνικών Προσφορών σύμφωνα με το οποίο «... 2) Ως προς το Τυποποιημένο Έντυπο Υπεύθυνης Δήλωσης (Τ.Ε.Υ.Δ.) που κατατέθηκε από τον οικονομικό φορέα «...» μέλος της Ένωσης Εταιρειών «...», παραθέτονται τα εξής: όταν ανοίχτηκε το ηλεκτρονικό έγγραφο στην οθόνη του ηλεκτρονικού μέσου, αυτόματα θα έπρεπε να εμφανιστεί στην πάνω πλευρά του εγγράφου ότι επ' αυτού έχει τεθεί ηλεκτρονική υπογραφή και να δίνει την δυνατότητα του ανοίγματος της επιλογή του «πάνελ υπογραφών», με το πάτημα (κλικ) του ποντικιού για τον σχετικό έλεγχο κάτι που θα συνέβαινε σε ένα ψηφιακά υπογεγραμμένο αρχείο και που δεν συνέβη στην περίπτωση αυτή. Επίσης, θα έπρεπε να ανοίξει και η δυνατότητα, μέσω της διαλειτουργικότητας είτε της ορατής απεικόνισης της ψηφιακής υπογραφής (του σχηματισμού αυτής) επί του εγγράφου, έτσι ώστε να προβεί η Επιτροπή στον έλεγχο της επαλήθευσης της υπογραφής κατά τις οδηγίες της ΑΠΕΔ, ήτοι να διερευνήσει, τις «ιδιότητες υπογραφής», το όνομα και τα στοιχεία του «υπογράφοντος», αν το έγγραφο φέρει ενσωματωμένη χρονική σήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών ασφαλούς χρονοσήμανσης, αν το ψηφιακό πιστοποιητικό είναι σκληρής αποθήκευσης, μέχρι πότε ισχύει και αν το έγγραφο έχει τροποποιηθεί από την θέση της ψηφιακής υπογραφής και μετά. Στην περίπτωση του συγκεκριμένου Τ.Ε.Υ.Δ. στη θέση της υπογραφής υπάρχουν δύο εικονίδια που κατά το πάτημα «κλικ» όμως επ' αυτών δεν υφίσταται καμία διαλειτουργικότητα, όπως αν ήταν ηλεκτρονικό, ψηφιακά υπογεγραμμένο, επομένως δεν μπορεί κανείς να προβεί στον έλεγχο της επαλήθευσης της υπογραφής. Είναι συνεπώς υποβληθέν κατά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 2.4.2.1 και 2.4.2.5 της .. διακήρυξης και δεν θα πρέπει να γίνει δεκτό. Στην συνέχεια, η Επιτροπή προχώρησε στον έλεγχο εγκυρότητας ψηφιακής υπογραφής του παραπάνω Τ.Ε.Υ.Δ. στο

Αριθμός απόφασης: 737/2021

https://webgate.ec.europa.eu , και το μήνυμα που έβγαλε είναι : *file is not signed or signing certificate(s) cannot be retrieved from the file.* Συμπερασματικά, τα δικαιολογητικά που κατέθεσε η Ένωση Εταιρειών «...-...», δεν είναι πλήρη και σύμφωνα με τους όρους της διακήρυξης του παρόντος διαγωνισμού και ιδίως με το αντίστοιχο 2.2 άρθρο του 2.Γενικοί και Ειδικοί Όροι Συμμετοχής και η τεχνική της προσφορά δεν θα αξιολογηθεί. 3) Τα δικαιολογητικά που κατέθεσε η Ένωση Εταιρειών «...-...» είναι πλήρη, σωστά και σύμφωνα με τους όρους της διακήρυξης...» Εν συνεχεία η Επιτροπή αποσφράγισε αξιολόγησε και βαθμολόγησε μόνη την τεχνική προσφορά του παρεμβαίνοντος την οποία έκρινε αποδεκτή.

7. Επειδή με την ήδη προσβαλλόμενη απόφαση με αριθ. πρωτ. ...με αριθ. ..., που ελήφθη στην 5η Τακτική Συνεδρίαση της Οικονομικής Επιτροπής της αναθέτουσας αρχής την 9-2-2021, εγκρίθηκε το παραπάνω πρακτικό (σκέψη 6), και αποφασίστηκε η *συνέχιση στο επόμενο στάδιο του παρόντος ηλεκτρονικού διαγωνισμού προμήθειας, δηλαδή στην αποσφράγιση της οικονομικής προσφοράς* του παρεμβαίνοντος και ο αποκλεισμός της προσφεύγουσας *για τους λόγους που αναλυτικά αναφέρονται στο παραπάνω πρακτικό.* Η προσβαλλόμενη απόφαση κοινοποιήθηκε στους διαγωνιζόμενους οικονομικούς φορείς την 10-2-2021 μέσω της λειτουργικότητας *επικοινωνία* του ηλεκτρονικού τόπου του διαγωνισμού.

8. Επειδή η υπό εξέταση προδικαστική προσφυγή: α) έχει ασκηθεί εμπρόθεσμα καθόσον κατατέθηκε στις 22.2.2021 στον ηλεκτρονικό τόπο του διαγωνισμού, λαμβανομένου υπ' όψιν ότι η προσβαλλόμενη απόφαση κοινοποιήθηκε στην προσφεύγουσα την 10.2.2021 β) ασκήθηκε με τη χρήση του τυποποιημένου εντύπου του Παραρτήματος Ι του Π.Δ. 39/2017 και γ) κοινοποιήθηκε στην ΑΕΠΠ την 23-2-2021 από την αναθέτουσα αρχή με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρ. 1 του άρθρου 361 και τις παρ. 1 και 2 του άρθρου 362 του Ν . 4412/2016, και την παρ. 1 εδ. α) του άρθρου 4 και την παρ. 2 του άρθ. 8 του Π.Δ. 39/2017.

Αριθμός απόφασης: 737/2021

9. Επειδή την 23.2.2021 η αναθέτουσα αρχή προέβη στην προβλεπόμενη, από το άρθρο 9 παρ. 1 α του ΠΔ 39/2017, κοινοποίηση της υπό κρίση προσφυγής προς την μόνη συνδιαγωνιζόμενη παρεμβαίνουσα, μέσω της *επικοινωνίας* του ηλεκτρονικού τόπου του διαγωνισμού.

10. Επειδή με την υπ' αριθμ. 477/2021 Πράξη της Προέδρου του 6^{ου} Κλιμακίου, ορίσθηκε Εισηγητής και ημερομηνία συζήτησης και κλήθηκε η αναθέτουσα αρχή να υποβάλει τις απόψεις της επί της υπό εξέταση προσφυγής.

11. Επειδή η αναθέτουσα αρχή κοινοποίησε μέσω της *επικοινωνίας* στην ΑΕΠΠ την 1.3.2021 τις απόψεις της επί της προσφυγής, οι οποίες κοινοποιήθηκαν στην προσφεύγουσα μέσω της *επικοινωνίας* την 3.3.2021.

12. Επειδή η παρεμβαίνουσα κατέθεσε στις 5.3.2021, ήτοι εμπροθέσμως, μέσω της *επικοινωνίας*, παρέμβαση, για την οποία θεμελιώνει άμεσο, προσωπικό και ενεστώς έννομο συμφέρον καθώς η προσφορά του έχει κριθεί αποδεκτή παραμένει στον διαγωνισμό ως ο μόνος αποδεκτός διαγωνιζόμενος, και ως εκ τούτου, επιδιώκει τη διατήρηση της προσβαλλόμενης.

13. Επειδή η προσφεύγουσα στις 24.03.2021 κατέθεσε στην *επικοινωνία* υπόμνημα επί των απόψεων της αναθέτουσας αρχής. Το ως άνω υπόμνημα κατατέθηκε εμπροθέσμως σύμφωνα με το τελευταίο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 365 του ν. 4412/2016, όπως αυτό προστέθηκε με το ν. 4605/2019 (ΦΕΚ 52/Α/1-4-2019), δθέντος ότι η συζήτηση για την εξέταση της προδικαστικής προσφυγής ορίσθηκε στις 2.4.2021. Ωστόσο το Υπόμνημα φέρεται τόσο επί των απόψεων της αναθέτουσας αρχής, όσο και σε αντίκρουση της παρέμβασης. Το *Υπόμνημα* καθόσον μεν φέρεται επί των απόψεων της αναθέτουσας αρχής ασκήθηκε παραδεκτά σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθ. 365 παρ. 1 του ν. 4412/2016 ως τροποποιημένο ισχύει. Καθόσον δε το *Υπόμνημα* αφορά στην αντίκρουση της παρέμβασης υποβλήθηκε απαραδέκτως και δεν εξετάζεται στα πλαίσια της παρούσας διαδικασίας διότι δεν προβλέπεται στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο εξέτασης

Αριθμός απόφασης: 737/2021

της προδικαστικής προσφυγής, η δικονομική δυνατότητα αντίκρουσης των ισχυρισμών άλλων φορέων της διαδικασίας (πχ παρεμβαίνοντες), με εξαίρεση την υποβολή υπομνήματος της προσφεύγουσας μόνον επί των απόψεων της αναθέτουσας αρχής, κατ' άρθ. 365 παρ. 1 του ν. 4412/2016.

14. Επειδή, σε συνέχεια των ανωτέρω, η προσφυγή νομίμως εισάγεται ενώπιον του 6^{ου} Κλιμακίου της ΑΕΠΠ σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 346 και 360 του ν. 4412/2016 και του άρθρου 3 του Π.Δ/τος 39/2017.

15. Επειδή η προσφεύγουσα, επικαλούμενη τα άρθ. 79, 310 -και κατ' ορθή εκτίμηση το άρθ. 102- του ν. 4412/2016 ισχυρίζεται ότι «.. Τόσο η Επιτροπή διενέργειας του διαγωνισμού και αξιολόγησης προσφορών, όσο και η Οικονομική Επιτροπή του Δήμου ... έσφαλαν κατά την ως άνω αξιολόγησή τους και τον εν τέλει αποκλεισμό της προσφεύγουσας Ένωσης για τους κάτωθι ειδικότερους λόγους: 1. Διότι το επίμαχο έγγραφο, ήτοι το Τυποποιημένο Έντυπο Υπεύθυνης Δήλωσης (Τ.Ε.Υ.Δ.) που κατατέθηκε από τον οικονομικό φορέα «...» της προσφεύγουσας Ένωσης υπεγράφη από την Πρόεδρο του Δ.Σ., κ. ..., με ψηφιακό τρόπο στις 13.1.2021 και ώρα 5:37 μ.μ. και ότι από τον έλεγχο του εγγράφου προκύπτει η ταυτότητα του υπογράφοντος και ότι η υπογραφή περιέχει ενσωματωμένη χρονική σήμανση. 2. Διότι, παρά το γεγονός ότι υπήρξε τεχνικό σφάλμα και δεν κατέστη δυνατή η εμφάνιση των συνηθισμένων εξωτερικών στοιχείων της ψηφιακής υπογραφής, εξασφαλίζεται η γνησιότητα του εγγράφου και το γεγονός ότι δεν έλαβαν χώρα άλλες αλλαγές στο επίμαχο έγγραφο από τον χρόνο της θέσης της ένδειξης ...digital signature Jan 13 2021 5:37 p.m., ενώ καμία τέτοια αλλαγή δεν επικαλείται ή αποδεικνύει η Επιτροπή αξιολόγησης. 3. Διότι ουδέν συμφέρον θα είχε ο αφορών το επίμαχο Τυποποιημένο Έντυπο Υπεύθυνης Δήλωσης οικονομικό φορέας να επέμβει μεταγενέστερα στο περιεχόμενο του συγκεκριμένου εντύπου, το οποίο είναι απολύτως τυπικό και την απόδειξη των δηλώσεων που περιλαμβάνονταν σε αυτό, θα καλείτο να αποδείξει, μετά την πιθανή ανακήρυξή του ως προσωρινού αναδόχου, προσκομίζοντας και τα αναγκαία δικαιολογητικά, και δεν δύναται να βλάψει τις αρχές της διαφάνειας και της ίσης μεταχείρισης των

Αριθμός απόφασης: 737/2021

συμμετεχόντων στο διαγωνισμό οικονομικών φορέων, ακόμα και αν λαμβανόταν υπόψη χωρίς καμία υπογραφή. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 79 του ν. 4412/2016... Μετά ταύτα, προκύπτει ότι το επίμαχο έγγραφο είναι μία κατά δήλωση προκαταρκτική απόδειξη ότι ο επίμαχος οικονομικός φορέας πληροί ορισμένες προϋποθέσεις, για τις οποίες, σε κάθε περίπτωση, η αναθέτουσα Αρχή θα μπορούσε να ζητήσει την προσκόμιση δικαιολογητικών από δημόσιες Αρχές, κάτι που θα υποχρεούτο να κάνει κατά το στάδιο πριν την οριστική κατακύρωση του διαγωνισμού. 4. Διότι ο αναθέτων φορέας είχε τη δυνατότητα ήδη κατά το στάδιο υποβολής δικαιολογητικών και οικονομικής προσφοράς, να ζητήσει συμπληρωματικά, άλλως διευκρινιστικά, στοιχεία σχετικά με την νομιμοποίηση των προσφερόντων οικονομικών φορέων, προς συμπλήρωση ελλείψεων ή προς άρση ασαφειών, σχετικά με την υποβολή ή και υπογραφή εγγράφων της προσφοράς του οικονομικού φορέα από τον/τους σε αυτά αναφερόμενο/ους νόμιμο/ους εκπρόσωπο/σώπου του, εφόσον, όμως, όπως ρητώς προβλέπουν οι διατάξεις του άρθρου 310 του Ν. 4412/2016, η συμπλήρωση ή η διευκρίνιση δεν έχει ως συνέπεια μεταγενέστερη αντικατάσταση ή υποβολή των ήδη υποβληθέντων εγγράφων σε συμμόρφωση των όρων της διακήρυξης, δεν εισάγει διακρίσεις, άνιση μεταχείριση των οικονομικών φορέων ή έχει ως συνέπεια ευνοϊκή μεταχείριση συγκεκριμένου οικονομικού φορέα στη διαδικασία ανάθεσης της σύμβασης. Τέτοια στοιχεία, άλλωστε, σχετικά με τη νομιμοποίηση των νομίμων εκπροσώπων τους, μπορούσε ο αναθέτων φορέας να ζητήσει οποτεδήποτε κατά την διάρκεια της διαδικασίας και με σκοπό την ορθή διεξαγωγή της, πολύ περισσότερο αν δεν επρόκειτο για νέα έγγραφα, αλλά για όσα θα καλούνταν οικονομικοί φορείς να υποβάλουν εφόσον αναδεικνύονταν προσωρινοί ανάδοχοι. ... 5. Διότι, πράγματι, η Πρόεδρος του Δ.Σ. και Διευθύνουσα Σύμβουλος του επίμαχου οικονομικού φορέα «...», κ. ... είναι κάτοχος ψηφιακών υπογραφών τριετούς διάρκειας, με ημερομηνία ενεργοποίησης την 13.6.2019, οι οποίες έχουν εκδοθεί από την Κεντρική Ένωση Επιμελητηρίων Ελλάδος (ΚΕΕΕ), μέσω του συστήματος «ΕΡΜΗ», όπως βεβαιώνεται με την

Αριθμός απόφασης: 737/2021

με αριθμ. πρωτ. ...της ΚΕΕΕ. 6. Διότι, ακόμα και η ίδια η Αναθέτουσα Αρχή κοινοποίησε προς την προσφεύγουσα Ένωση χωρίς έγκυρη ψηφιακή υπογραφή την προσβαλλόμενη απόφαση της Οικονομικής της Επιτροπής, κάτι που της επισημάναμε με την με αριθμ. πρωτ. ...επιστολή μας και παραδέχτηκε ουσιαστικά στην με αριθμ. ... απαντητική επιστολή της. 7. Διότι, εν τέλει, με τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίστηκε το θέμα η αναθέτουσα Αρχή, ήτοι με υπέρμετρη τυπολατρεία και στείρα γραφειοκρατική προσήλωση, με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό του ενός από τους δύο συμμετέχοντες στον διαγωνισμό, παρά την ύπαρξη όλων των ανωτέρω προβλέψεων και διαδικασιών για την συμπλήρωση της όποιας τεχνικής έλλειψης, περιόρισε αδικαιολόγητα και καταχρηστικά τον ανταγωνισμό, μην επιτρέποντας, χωρίς κανένα κίνδυνο άνισης μεταχείρισης των συμμετεχόντων, την κατακύρωση του διαγωνισμού με βάση τα ουσιαστικά κριτήρια της τεχνικής και οικονομικής προσφοράς των συμμετεχόντων...»

16. Επειδή η αναθέτουσα αρχή, επικαλούμενη τους όρους 2.4.2.1, 2.4.2.5, 2.2.9.1 της διακήρυξης, τις ΚΟ 15, 23 της ΕΑΑΔΗΣΥ, τα άρθ. 79 Α και 102 του ν. 4412/2016, την κανονιστική φύση των όρων της διακήρυξης, και την αρχή της τυπικότητας, αναφέρει στις απόψεις της επί της προσφυγής ότι «...κατά τον έλεγχο της προσφοράς του προσφεύγοντος και κατόπιν επισκόπησης του υποβληθέντος Τυποποιημένου Έντυπου Υπεύθυνης Δήλωσης (ΤΕΥΔ) εντός του φακέλου «Δικαιολογητικά Συμμετοχής - Τεχνική Προσφορά» προκύπτει ότι μολονότι αυτό φέρει έντυπη απεικόνιση του σχηματισμού αυτής, κατά το πάτημα «κλικ» όμως επ' αυτής, δεν αλληλεπιδρά με κανέναν τρόπο, ούτε φέρει οποιαδήποτε ένδειξη διαλειτουργικότητας (όπως παραδέχεται και η προσφεύγουσα) με αποτέλεσμα να μην παρέχεται καμία πληροφορία ως προς τις «ιδιότητες υπογραφής», αν το έγγραφο φέρει ενσωματωμένη χρονική σήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών ασφαλούς χρονοσήμανσης, αν το ψηφιακό πιστοποιητικό είναι σκληρής αποθήκευσης, μέχρι τότε ισχύει, και αν το έγγραφο έχει τροποποιηθεί από την θέση της ψηφιακής υπογραφής και μετά, τα στοιχεία δηλαδή που το καθιστούν

Αριθμός απόφασης: 737/2021

έγκυρα ψηφιακά υπογεγραμμένο. Ακολούθησε έλεγχος εγκυρότητας ψηφιακής υπογραφής του παραπάνω Τ.Ε.Υ.Δ. στο <https://webgate.ec.europa.eu>, και το μήνυμα που έβγαλε είναι: «file is not signed or signing certificate(s) cannot be retrieved from the file». Εκ των άνω προκύπτει ότι η ηλεκτρονική υπογραφή που έχει τεθεί στο ΤΕΥΔ του προσφεύγοντος δεν συνιστά την απαιτούμενη κατά το νόμο προηγμένη ψηφιακή υπογραφή, γεγονός που ισοδυναμεί με έλλειψη ψηφιακής υπογραφής και συνεπώς με μη νομότυπη υποβολή του ΤΕΥΔ που επιφέρει νόμιμα τον αποκλεισμό της εταιρίας από τη διαγωνιστική διαδικασία (ΑΕΠΠ 182/2017, 278/377/504/659/2018, 118/648/683/2019, 337/2020). Η δε εκ των υστέρων αναφορά της προσφεύγουσας στην με αριθμό πρωτ. 496/27-01-2021 βεβαίωση της Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων Ελλάδος (ΚΕΕΕ) δεν δύναται να θεραπεύσει τη πλημμέλεια της υποβληθείσας προσφοράς.

2. Ως προς τα αναφερόμενα στο σημείο (2) της προσφυγής: Η προσφεύγουσα παρότι παραδέχεται το τεχνικό σφάλμα που καθιστά μη δυνατή την εμφάνιση των συνηθισμένων εξωτερικών στοιχείων, εσφαλμένως κρίνει ότι το σφάλμα αυτό δεν επηρεάζει την γνησιότητα του εγγράφου δεδομένου ότι η Ψηφιακή Υπογραφή επέχει θέση ιδιόχειρης υπογραφής, τόσο κατά το ουσιαστικό όσο και κατά το δικονομικό δίκαιο, ενώ συνιστά μέθοδο απόδειξης της γνησιότητας του ηλεκτρονικού εγγράφου. Με την χρήση της Ψηφιακής Υπογραφής αποδεικνύεται ότι το ηλεκτρονικό έγγραφο δημιουργήθηκε πράγματι από τον συντάκτη που το υπογράφει, χωρίς να έχει αλλοιωθεί περαιτέρω.

3. Ως προς τα αναφερόμενα στο σημείο (3) της προσφυγής:... Σύμφωνα με το άρθρο 79 παρ. 5 του ν. 4412/2016 η αναθέτουσα αρχή μπορεί να ζητεί από προσφέροντες και υποψήφιους, σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, να υποβάλλουν όλα ή ορισμένα δικαιολογητικά, όταν αυτό απαιτείται για την ορθή διεξαγωγή της διαδικασίας. Αυτό όμως δεν αναιρεί την υποχρέωση των οικονομικών φορέων να υποβάλουν το ΤΕΥΔ δεόντως συμπληρωμένο και υπογεγραμμένο.

4. Ως προς τα αναφερόμενα στο σημείο (4) της προσφυγής:... αναφορικά με το ζήτημα της ψηφιακής υπογραφής εγγράφων, που υποβάλλονται με την

Αριθμός απόφασης: 737/2021

προσφορά διαγωνιζομένου στον διαδικτυακό τόπο του διαγωνισμού και έχουν συνταχθεί από τον ίδιο, σε σχέση με τη δυνατότητα θεραπείας σε περίπτωση παράλειψης ψηφιακής υπογραφής τους, προκύπτει ότι, δεν είναι δυνατή η προσφυγή στην δυνατότητα συμπλήρωσης αυτών κατά τις διατάξεις του άρθρου 102 του ν. 4412/2016, καθώς η έλλειψη υπογραφής ή η μη νόμιμη/έγκυρη υπογραφή ισοδυναμεί με την μη νόμιμη/έγκυρη υποβολή [βλ. σχετικά και την με αριθμό 23 Κατευθυντήρια Οδηγία της ΕΑΔΔΗΣΥ, με Αριθμ. Πρωτ. 949/13-2-2018 (ΑΔΑ : Ψ3ΗΙΟΞΤΒ- Κ3Κ) στην οποία αναφέρεται μεταξύ άλλων ως προς το ζήτημα της ψηφιακής υπογραφής του ΕΕΕΣ και ΤΕΥΔ ότι «2.3.1. ... στις περιπτώσεις έλλειψης υπογραφής/ών στο ΤΕΥΔ/ΕΕΕΣ δεν είναι δυνατή η προσφυγή στην, κατά τα ανωτέρω, δυνατότητα συμπλήρωσης, καθώς η έλλειψη υπογραφής του ΤΕΥΔ/ΕΕΕΣ ή η μη νόμιμη/έγκυρη υπογραφή του ισοδυναμεί με την μη νόμιμη/έγκυρη υποβολή του..» (ΑΕΠΠ 247/2017, 8/2018, 30/2018, 377/2018, 1164/2019, 369/2020 ΜΔΕΦΑΘ ΙΔ' 15/2020). 5. Ως προς τα αναφερόμενα στο σημείο (6) της προσφυγής:... η με αριθμό ...Απόφαση Οικονομικής Επιτροπής έχει νομίμως ληφθεί και έχει αναρτηθεί στην Διαύγεια με ΑΔΑ: ..., γνώση της οποίας μπορεί να λάβει οποιοσδήποτε, και είναι ισχυρά έναντι τρίτων ανεξαρτήτως χορηγήσεως αντιγράφου. Το αντίγραφο της με αριθμό ...Απόφαση Οικονομικής Επιτροπής έχει εκδοθεί από υπάλληλο του δήμου ... έχοντας προς τούτο εξουσιοδότηση για την έκδοση αντιγράφου με την με αριθμό ...Απόφαση Δημάρχου ... με αριθμό πρωτ. .... 6. Ως προς τα αναφερόμενα στο σημείο (7) της προσφυγής:... η διαδικασία των διαγωνισμών είναι αυστηρώς τυπική υπό την έννοια ότι οι προσφορές των διαγωνιζομένων πρέπει να τηρούν απολύτως τους υποχρεωτικούς και δεσμευτικούς όρους της διακήρυξης και να βρίσκονται σε συμφωνία με το κανονιστικό περιεχόμενο αυτών, όπερ συνεπάγεται ότι κάθε παράβαση των σχετικών όρων της διακήρυξης έχει σαν επακόλουθο το απαράδεκτο της υπόψη προσφοράς ή/και την ακυρότητα των πράξεων της αναθέτουσας αρχής που δε συνάδουν στις παραπάνω επιταγές (ΟΛΣΤΕ

Αριθμός απόφασης: 737/2021

2137/93, ΣΤΕ 4343/05, 1945/01). (ΑΕΠΠ 377/2018). Με βάσει τα παραπάνω δεδομένα θα πρέπει να απορριφθεί στο σύνολο της η υπό κρίση προσφυγή.. »

17. Επειδή η προσφεύγουσα αναφέρει στο Υπόμνημά της επί των απόψεων της αναθέτουσας αρχής ότι «...Α' Μέρος: Επί των Απόψεων της Αναθέτουσας Αρχής Οι απόψεις της αναθέτουσας αρχής καθίστανται καθ' ολοκληρίαν απορριπτέες ως νόμω και ουσία αβάσιμες, για τους κάτωθι λόγους: Η αναθέτουσα αρχή παραποιήσε το περιεχόμενο του υπό (4) λόγου της προσφυγής μας, αφού αναφέρεται σε άλλη διάταξη του ν. 4412/2016, ήτοι το άρθρο 102, από αυτό που, πράγματι, επικαλούμαστε με τον ανωτέρω λόγο της προσφυγής μας, ήτοι το άρθρο 310, το οποίο άλλωστε, επικαλείται και η με αριθμ. 504/2018 απόφαση της Αρχής σας (2ο Κλιμάκιο). Πράγματι, το άρθρο 310 προβλέπει αυτολεξεί:... Η αναθέτουσα Αρχή σκοπίμως παραβλέπει την ανωτέρω διάταξη και αναφέρεται σε άσχετη διάταξη, διότι σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 310 η παροχή της δυνατότητας διευκρινίσεων στον προσφέροντα είναι υποχρεωτική για την αναθέτουσα αρχή, εάν, όπως εν προκειμένω, επίκειται αποκλεισμός του προσφέροντα από τη διαδικασία. Ήταν δυνατό να ζητηθούν εν προκειμένω, διευκρινίσεις επί του ΤΕΥΔ της προσφεύγουσας ένωσής μας, με βάση το άρθρο 310; Σε αυτό έχει ήδη απαντήσει η Αρχή σας με την προμνησθείσα απόφασή της. Η ρητή αναφορά, άλλωστε, σε έλλειψη μονογραφών ή πολλώ δε μάλλον σε ελλείψεις ως προς τα νομιμοποιητικά στοιχεία του προσφέροντος, αφήνει το έδαφος να ερμηνευθεί θετικά και ως την ύπαρξη τεχνικού σφάλματος κατά την θέση της ψηφιακής υπογραφής, αφού η αναθέτουσα αρχή έχει τη δυνατότητα να ελέγξει, εάν μετά την θέση της ψηφιακής υπογραφής επήλθε η οποιαδήποτε μεταβολή στο περιεχόμενο του επίμαχου ΤΕΥΔ, εν σχέσει με αυτό που υπεβλήθη αρχικώς και στο οποίο προέκυψε το τεχνικό σφάλμα μη ολοκλήρωσης της ψηφιακής υπογραφής. Το μόνον βέβαιο είναι ότι η παροχή της συγκεκριμένης δυνατότητας διευκρινίσεως ή συμπληρώσεως στην προσφεύγουσα ένωση μας, αφενός μεν δεν συνιστά άνιση μεταχείριση των συμμετεχόντων, ούτε ευνοϊκή μεταχείριση της προσφεύγουσας, αφετέρου δε

Αριθμός απόφασης: 737/2021

ήταν υποχρεωτική για την αναθέτουσα αρχή, σύμφωνα με το άρθρο 310, παρ. 5 του ν. 4412/2016, και άρα η εκ μέρους της παραβίαση συνιστά λόγο αποδοχής της προσφυγής μας, καθ' όλο το αιτητικό της. Αλλά, ακόμα και αν δεχτούμε ότι δεν θεωρήθηκε σκόπιμη από την αναθέτουσα αρχή η συμπλήρωση επί του επίμαχου ΤΕΥΔ της μη ολοκληρωθείσης ψηφιακής υπογραφής, σε κάθε περίπτωση, θα μπορούσε να ζητήσει διευκρινήσεις ως προς την κατοχή ψηφιακής υπογραφής από την Πρόεδρο του Δ.Σ. και Διευθύνουσα Σύμβουλο του μέλος της ένωσης μας ..., που εμφανίζεται να υπογράφει το επίμαχο ΤΕΥΔ, κ. ..., οπότε θα ελάμβανε έγκαιρα τις διευκρινήσεις που περιλαμβάνονται στην με αριθμ. πρωτ. ...βεβαίωση της ΚΕΕΕ, ήτοι ότι είναι κάτοχος ψηφιακών υπογραφών τριετούς διάρκειας, με ημερομηνία ενεργοποίησης την 13.6.2019, οι οποίες έχουν εκδοθεί από την Κεντρική Ένωση Επιμελητηρίων Ελλάδος (ΚΕΕΕ), μέσω του συστήματος «ΕΡΜΗ». Κατά συνέπεια, η αναθέτουσα αρχή παραβίασε την ως άνω διάταξη του άρθρου 310, παρ. 5 του ν. 4412/2016, παραλείποντας να ζητήσει τις διευκρινήσεις και συμπληρώσεις που οδήγησαν στην απόρριψη της προσφοράς της προσφεύγουσας ένωσής μας, και θα πρέπει για τον λόγο αυτό να ακυρωθεί ο εν λόγω αποκλεισμός μας από τον διαγωνισμό.7 Τα ως άνω καθίστανται ακόμα πιο σαφή, λαμβανομένων υπόψη όσων βάσιμων και αληθών αναφέρουμε στον υπό (3) λόγο της προσφυγής μας, αφού το ΤΕΥΔ είναι απλώς μία προκαταρκτική απόδειξη ότι ο προσφέρων οικονομικός φορέας πληροί τις δηλωθείσες προϋποθέσεις, για τις οποίες, η αναθέτουσα αρχή είχε δύο επιλογές: 1. Να ζητήσει, με βάση το άρθρο 79, παρ. 5 του ν. 4412/2016, να τις προσκομίστούν δικαιολογητικά από δημόσιες αρχές. 2. Να ζητήσει, τα ίδια δικαιολογητικά, ως διευκρινίσεις – συμπληρώσεις της προσφοράς της προσφεύγουσας, με βάση το άρθρο 310 του ίδιου νόμου. Καμία από τις ανωτέρω νόμιμες και υποχρεωτικές επιλογές ακολούθησε η αναθέτουσα αρχή, παράνομα και καταχρηστικά, επιδείξασα, σύμφωνα με τον υπό (7) λόγο της προσφυγής μας, υπέρμετρη τυπολατρεία και στείρα γραφειοκρατική προσήλωση (όχι τήρηση της αρχής της τυπικότητας, αλλά

Αριθμός απόφασης: 737/2021

κατάχρηση αυτής), ... Τέλος, τα ανωτέρω αποκτούν ιδιαίτερη αξία, από το γεγονός ότι και η ίδια η αναθέτουσα αρχή, μάς κοινοποίησε το επίμαχο πρακτικό της 5ης Τακτικής Συνεδρίασης της Οικονομικής Επιτροπής της 9.2.2021 (αριθμ. πρωτ. ...), το οποίο όμως ήταν ανυπόγραφο, αφού δεν έφερε έγκυρη ψηφιακή υπογραφή, δεδομένου ότι κατά το άνοιγμά του δεν εμφανίζεται στην πάνω πλευρά του εγγράφου ότι επ' αυτού έχει τεθεί ηλεκτρονική – ψηφιακή υπογραφή, αντιθέτως στην πάνω πλευρά του αρχείου αναφέρεται ότι «Certification by Municipality of ... is invalid», ενώ σε ενεργή περιοχή διαλειτουργικότητας που υπάρχει στην πάνω δεξιά πλευρά του εγγράφου, κατά το πάτημα επ' αυτής ανοίγει εικονίδιο που αναφέρει ότι «Document verification is INVALID. - The Document has been altered or corrupted since the Certification was applied. - The signer's identity is valid.» Πατώντας επί της επιλογής Signature properties του εικονιδίου, ανοίγει έτερο εικονίδιο που αναφέρει τα κάτωθι:... Περαιτέρω, υπάρχει στην πρώτη σελίδα του αρχείου αναφορά σε ψηφιακή υπογραφή ...με ημερομηνία 10.2.2021 και ώρα 10:41:56, χωρίς να είναι σαφές ποιο είναι το συγκεκριμένο πρόσωπο, αφού δεν αναφέρεται με κάποια ιδιότητα στο αρχείο, ενώ και το πεδίο της υπογραφής δεν είναι ενεργό, ώστε να προβούμε στον έλεγχο επαλήθευσης της υπογραφής. Σε απάντηση αυτού, η αναθέτουσα αρχή αναφέρει ότι η απόφαση της οικονομικής επιτροπής έχει νομίμως ληφθεί και ότι το πρόβλημα με την έλλειψη ψηφιακής υπογραφής σε αυτό που μάς κοινοποιήθηκε, θεραπεύεται από την ανάρτησή του στη Διαύγεια, που μάς δεσμεύει «ανεξαρτήτως χορηγήσεως αντιγράφου». Θα έπρεπε, όμως, την ίδια διαλακτικότητα που τήρησε η αναθέτουσα αρχή για την έλλειψη ψηφιακής υπογραφής στο έγγραφό της, να επιδείξει και στην περίπτωση του επίμαχου ΤΕΥΔ, και διότι η δυνατότητα αυτή παρέχεται από το νόμο, κατά τα ανωτέρω, αλλά και για λόγους ουσίας εξυπηρέτησης του ίδιου του διαγωνισμού και του δημόσιου συμφέροντος....»

18. Επειδή η παρεμβαίνουσα επικαλούμενη τους όρους 2.4.2.1, 2.4.2.5, 2.2.9.1 της διακήρυξης, την παράγραφο 1.2.1 του άρθρου 15 της ΥΑ

Αριθμός απόφασης: 737/2021

56902/215/2017 «Τεχνικές λεπτομέρειες και διαδικασίες λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων (Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ.), το άρθ. 102 του ν. 4412/2016, την κανονιστική φύση των όρων της διακήρυξης, τις αρχές της ίσης μεταχείρισης, της τυπικότητας αναφέρει ότι «...*Η εταιρεία ..., μέλος της προσφεύγουσας ενώσεως εταιρειών «...-...», δεν έχει θέσει εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή στο ΤΕΥΔ αυτής, όπως διεπίστωσε η επιτροπή διαγωνισμού και επεκύρωσε η οικονομική επιτροπή του δήμου .... Το ΤΕΥΔ της εταιρείας ..., η οποία αποτελεί μέλος της προσφεύγουσας ενώσεως, δεν φέρει την απαιτούμενη εκ του νόμου προηγμένη ψηφιακή υπογραφή, παρά μόνον στο σημείο του εντύπου που πρέπει να τίθεται η ψηφιακή υπογραφή, υπάρχει μία φωτογραφία εικόνα δήθεν ηλεκτρονικής υπογραφής, η οποία δεν αλληλεπιδρά με κανέναν τρόπο, ούτε φέρει οποιαδήποτε ένδειξη διαλειτουργικότητας, με την έννοια ότι δεν ανοίγει κανένα παράθυρο επαληθεύσεως, πατώντας πάνω σε αυτή με τον κέρσορα, με αποτέλεσμα να μην παρέχεται καμία πληροφορία ως προς τα στοιχεία που την συνοδεύουν και ως εκ τούτου να μη δύναται να εξακριβωθούν το πρόσωπο της υπογράφουσας, τα στοιχεία του πιστοποιητικού, ο φορέας πιστοποίησης και η χρονοσήμανση αυτής.... Αναφορικά με το ζήτημα της ψηφιακής υπογραφής εγγράφων, που υποβάλλονται με την προσφορά διαγωνιζομένου στον διαδικτυακό τόπο του διαγωνισμού και έχουν συνταχθεί από τον ίδιο, σε σχέση με τη δυνατότητα θεραπείας σε περίπτωση παραλείψεως ψηφιακής υπογραφής τους, προκύπτει ότι, δεν είναι δυνατή η προσφυγή στην δυνατότητα συμπλήρωσης αυτών κατά τις διατάξεις του άρθρου 102 του ν. 4412/2016, καθώς η έλλειψη υπογραφής ή η μη νόμιμη/ έγκυρη υπογραφή ισοδυναμεί με την μη νόμιμη/ έγκυρη υποβολή [βλ. σχετικά και την με αρ. 23 Κατευθυντήρια Οδηγία της ΕΑΔΔΗΣΥ, με Αριθμ. Πρωτ. 949/13-2-2018 (ΑΔΑ : Ψ3ΗΙΟΞΤΒ-Κ3Κ) στην οποία αναφέρεται μεταξύ άλλων ως προς το ζήτημα της ψηφιακής υπογραφής του ΕΕΕΣ και ΤΕΥΔ ότι «2.3.1. ... στις περιπτώσεις έλλειψης υπογραφής/ών στο ΤΕΥΔ/ΕΕΕΣ δεν είναι δυνατή η προσφυγή στην, κατά τα ανωτέρω, δυνατότητα συμπλήρωσης, καθώς η έλλειψη υπογραφής*

Αριθμός απόφασης: 737/2021

του ΤΕΥΔ/ΕΕΕΣ ή η μη νόμιμη/ έγκυρη υπογραφή του ισοδυναμεί με την μη νόμιμη/ έγκυρη υποβολή του...»... Κατ' εφαρμογή των όρων της υπ' όψιν διακήρυξης σε συνδυασμό με την ισχύουσα εν προκειμένω νομοθεσία προκύπτει ότι, οι οικονομικοί φορείς που ενδιαφέρονται να συμμετέχουν στον οικείο διαγωνισμό απαιτείται να είναι εγγεγραμμένοι στο Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ. και να διαθέτουν ψηφιακή υπογραφή, η οποία τους χορηγείται σύμφωνα με τις νόμιμες διατυπώσεις, ενώ για το παραδεκτό της προσφοράς τους, απαιτείται να υπογράψουν με την ψηφιακή υπογραφή όλα τα έγγραφα της προσφοράς που συντάσσονται/παράγονται από τους ίδιους, μεταξύ των οποίων και το ΤΕΥΔ, αποδεικνύοντας συνάμα και τον ακριβή χρόνο υπογραφής των εγγράφων τούτων, ώστε να επέχουν θέση εγγράφων βέβαιης χρονολογίας. Η φερόμενη ως «ηλεκτρονική υπογραφή» που τίθεται στο επίμαχο έγγραφο δε συνιστά την απαιτούμενη κατά το νόμο προηγμένη ψηφιακή υπογραφή, παρά μόνον μια φωτογραφία εικόνα δήθεν ηλεκτρονικής υπογραφής, η οποία στην πραγματικότητα συνιστά ψευδή απεικόνιση της απαιτούμενης εκ του νόμου προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής. Και τούτο διότι επιχειρώντας έλεγχο πιστοποίησης και γνησιότητας της τεθείσας υπογραφής διαπιστώνεται ότι αυτή δεν εμφανίζει καμία απολύτως διαλειτουργικότητα, με την έννοια ότι δεν ανοίγει κανένα παράθυρο επαλήθευσης μετά από «πάτημα» με το «ποντίκι» του υπολογιστή πάνω στο σημείο όπου έχει τεθεί η υπογραφή, με αποτέλεσμα «εκ της φερόμενης ηλεκτρονικής υπογραφής» να μην εξάγεται καμία πληροφορία σε σχέση με την ταυτότητα του υπογράφοντος, πολλώ δε μάλλον σε σχέση με τα στοιχεία εκείνα που κατά το νόμο πρέπει να συνοδεύουν την ηλεκτρονική υπογραφή προκειμένου να καταστεί δυνατός ο έλεγχος της γνησιότητάς της, όπως για παράδειγμα πληροφορίες ως προς το φορέα πιστοποίησης αυτής. Λαμβάνοντας δε υπ' όψη την απορρέουσα από τη νομολογία απαίτηση η ημερομηνία σύνταξης της υπεύθυνης δήλωσης που περιέχεται στο ΤΕΥΔ να συμπίπτει με την ημερομηνία υποβολής της προσφοράς του στο Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ., προκειμένου να βεβαιώνεται ο συγκεκριμένος χρόνος στον οποίο συντρέχουν οι δηλούμενες καταστάσεις, συνάμα δε να διασφαλίζεται η μη

Αριθμός απόφασης: 737/2021

μεταβολή/συμπλήρωση του περιεχομένου της υπεύθυνης δήλωσης σε χρόνο μετά την υπογραφή της, αποκτά βαρύνουσα σημασία ο έλεγχος της χρονοσήμανσης της τεθείσας υπογραφής, στοιχείο το οποίο ουδόλως μπορεί να συναχθεί, πόσο μάλλον να επαληθευθεί στην υπό κρίση περίπτωση. Σχετικά με άπαντες τους ανωτέρω ισχυρισμούς οράτε τις αποφάσεις ΑΕΠΠ 377/2018 (σχετικό 1) και ΑΕΠΠ 118/2019 (σχετικό 2), καθώς και την ανωτέρω επικαλούμενη νομολογία του ΣΤΕ και των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, καθώς και του ΔΕΕ. Υπό τα δεδομένα τούτα, το υποβληθέν ΤΕΥΔ της εταιρείας ..., μέλους της προσφεύγουσας ενώσεως, είναι άκυρο λόγω ανύπαρκτης, άλλως άκυρης ψηφιακής υπογραφής αυτού και σύμφωνα με άπαντα τα ως άνω αναφερόμενα η ψηφιακή υπογραφή δεν μπορεί να συμπληρωθεί, δια της διαδικασίας του άρθρου 102 του Ν. 4412/2016, ως αποτελούσα ουσιώδες στοιχείο του ΤΕΥΔ. Ούτω, η προσφορά της προσφεύγουσας πρέπει να απορριφθεί, κατά το άρθρο 91 παρ. 1 εδάφ. α & β και σύμφωνα με την παράγραφο 2.4.6 περ. β & η της διακηρύξεως. Οι δε ισχυρισμοί της προσφεύγουσας ότι τόσο η Επιτροπή διενέργειας του διαγωνισμού και αξιολόγησης προσφορών, όσο και η Οικονομική Επιτροπή του Δήμου ... έσφαλαν κατά την ως άνω αξιολόγησή τους και τον εν τέλει αποκλεισμό της προσφεύγουσας ενώσεως για τους λόγους 1 έως 5 και 7 της προσφυγής της, δεν ευσταθούν. .. Η υπ' αριθμόν ...απόφαση της Οικονομικής Επιτροπής του δήμου ... περιλαμβάνει αυτούσια α) το πρακτικό αποσφραγίσεως ηλεκτρονικών προσφορών και β) το πρακτικό αξιολογήσεως δικαιολογητικών και τεχνικών προσφορών της επιτροπής του διαγωνισμού, τα οποία ενέκρινε ομοφώνως την 09/02/2021. Τα εν λόγω πρακτικά κοινοποιήθηκαν ψηφιακά υπογεγραμμένα στις προσφέρουσες, ήτοι στην προσφεύγουσα και την παρεμβαίνουσα, με επιμέλεια της αναθέτουσας αρχής, μέσω της λειτουργικότητας της «Επικοινωνίας» του συστήματος ΕΣΗΔΗΣ, στις 10/02/2021 και ώρα 11:51:04, σύμφωνα με το άρθρο 3.1.2 της με αριθμό πρωτοκόλλου ...διακηρύξεως, όπως και το υπ' αριθμ. πρωτ. ...έγγραφο, ψηφιακά υπογεγραμμένο Έγγραφο με θέμα: Κοινοποίηση της ΑΟΕ ...καθώς

Αριθμός απόφασης: 737/2021

και η με αριθμό ...Απόφαση Οικονομικής Επιτροπής με αριθμό πρωτοκόλλου ...και ΑΔΑ: ..., ψηφιακά υπογεγραμμένη. Η ανωτέρω διαδικασία είναι η επιβαλλόμενη από το άρθρο 36 Ν. 4412/2016 και το άρθρο 16 της Υ.Α. 56902/215, ΦΕΚ Β' 1924/02.06.2017 (τεχνικές λεπτομέρειες και διαδικασίες λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων – Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ.), καθώς και την ως άνω υπ' αριθμόν πρωτοκόλλου ...διακήρυξη για την ενημέρωση των συμμετεχόντων οικονομικών φορέων, δια της οποίας παρασχέθηκαν, εν προκειμένω, σε άπαντες τους οικονομικούς φορείς, ψηφιακά υπογεγραμμένα άπαντα τα έγγραφα της διαγωνιστικής διαδικασίας, τα οποία εξεδόθησαν από την αναθέτουσα αρχή, συμπεριλαμβανόμενης και της υπ' αριθμόν ...αποφάσεως Οικονομικής Επιτροπής με αριθμό πρωτοκόλλου .... και ΑΔΑ: .... Συνεπώς, η με αριθμό ...Απόφαση Οικονομικής Επιτροπής έχει νομίμως ληφθεί και έχει αναρτηθεί στην Διαύγεια με ΑΔΑ: ..., γνώση της οποίας μπορεί να λάβει οποιοσδήποτε και είναι ισχυρά έναντι τρίτων ανεξαρτήτως χορηγήσεως οποιοσδήποτε αντιγράφου. Ούτω ο ισχυρισμός της προσφεύγουσας ότι τόσο η Επιτροπή διενέργειας του διαγωνισμού και αξιολόγησης προσφορών, όσο και η Οικονομική Επιτροπή του Δήμου ... έσφαλαν κατά την ως άνω αξιολόγησή τους και τον εν τέλει αποκλεισμό της προσφεύγουσας ενώσεως για τον λόγο 6 της προσφυγής της, δεν ευσταθεί...»

19. Επειδή η παρ. 1 του άρθρου 18 του ν. 4412/2016 ορίζει ότι: « 1. Οι αναθέτουσες αρχές αντιμετωπίζουν τους οικονομικούς φορείς ισότιμα και χωρίς διακρίσεις και ενεργούν με διαφάνεια, τηρώντας την αρχή της αναλογικότητας, της αμοιβαίας αναγνώρισης, της προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, της προστασίας των δικαιωμάτων των ιδιωτών, της ελευθερίας του ανταγωνισμού και της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης...»

20. Επειδή, στο άρθρο 37 του ν. 4412/2016 με τον τίτλο «Πολιτική ασφαλείας ΕΣΗΔΗΣ (άρθρο 22 παρ. 6 της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ)» ορίζεται ότι «...2. Στα εργαλεία και τις συσκευές για την ηλεκτρονική διαβίβαση και

Αριθμός απόφασης: 737/2021

παραλαβή προσφορών, καθώς και για την ηλεκτρονική παραλαβή αιτήσεων συμμετοχής πρέπει: α) να είναι διαθέσιμες στους ενδιαφερομένους οι πληροφορίες σχετικά με τις προδιαγραφές για την ηλεκτρονική υποβολή προσφορών και αιτήσεων συμμετοχής, συμπεριλαμβανομένης της κρυπτογράφησης και της χρονοσήμανσης, β) να απαιτούνται προηγμένες ηλεκτρονικές υπογραφές, όπως ορίζονται στον Κανονισμό (ΕΕ) 910/2014. Οι αναθέτουσες αρχές πρέπει να αποδέχονται τις προηγμένες ηλεκτρονικές υπογραφές που υποστηρίζονται από αναγνωρισμένο πιστοποιητικό, λαμβάνοντας υπόψη αν τα πιστοποιητικά χορηγούνται από έναν πάροχο υπηρεσιών πιστοποίησης, ο οποίος περιλαμβάνεται στον κατάλογο εμπιστευσης που προβλέπεται στην απόφαση 2009/ 767/ΕΚ της Επιτροπής, ανεξάρτητα από το αν έχουν δημιουργηθεί με ή χωρίς ασφαλή διάταξη δημιουργίας υπογραφών, με την επιφύλαξη της συμμόρφωσης με τις ακόλουθες προϋποθέσεις: αα) οι αναθέτουσες αρχές πρέπει να καθορίζουν τον απαιτούμενο μορφότυπο προηγμένων υπογραφών, βάσει των μορφοτύπων που έχουν θεσπιστεί με την Απόφαση 2011/130/ΕΕ της Επιτροπής και να θέτουν σε εφαρμογή τα αναγκαία μέτρα ώστε να είναι σε θέση να επεξεργαστούν τεχνικά τους εν λόγω μορφότυπους· όταν χρησιμοποιείται διαφορετικός μορφότυπος ηλεκτρονικής υπογραφής, τότε η ηλεκτρονική υπογραφή ή ο φορέας του ηλεκτρονικού εγγράφου περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τις ισχύουσες δυνατότητες επικύρωσης, υπό την ευθύνη της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ). Οι δυνατότητες επικύρωσης επιτρέπουν στην αναθέτουσα αρχή να επικυρώνει, σε σύγχρονη σύνδεση, δωρεάν και κατά τρόπο κατανοητό για άτομα με διαφορετική μητρική γλώσσα, την ηλεκτρονική υπογραφή που έχει παραληφθεί, ως προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, υποστηριζόμενη από αναγνωρισμένο πιστοποιητικό. Η ΕΕΤΤ κοινοποιεί τις πληροφορίες σχετικά με τον πάροχο των υπηρεσιών επικύρωσης στην Επιτροπή. ...3. Οι υπηρεσίες χρονοσήμανσης παρέχονται, σύμφωνα με τις διατάξεις της ΥΑΠ/Φ.40.4/163/2013 (Β' 401) απόφασης του Υφυπουργού Διοικητικής

Αριθμός απόφασης: 737/2021

Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, από τρίτους, εθνικούς ή αλλοδαπούς φορείς, πιστοποιημένους από τις αντίστοιχες αρμόδιες αρχές για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών και διασυνδεδεμένους με τον εθνικό χρόνο. Η παροχή των υπηρεσιών χρονοσήμανσης αποδεικνύεται με σχετική ηλεκτρονική επιβεβαίωση λήψης των υπηρεσιών αυτών των φορέων προς το χρήστη, η οποία διαβιβάζεται στο χρήστη μέσω του ΕΣΗΔΗΣ, με κρυπτογραφημένο τρόπο και η οποία επέχει θέση εγγράφου με βέβαιη χρονολογία. Δεν επιτρέπεται στην αναθέτουσα αρχή ή στη Γενική Γραμματεία Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή του Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού η παρέμβαση στη διαδικασία χρονοσήμανσης, όπως περιγράφεται ανωτέρω. ...5. Οι χρήστες αποκτούν δικαίωμα χρήσης του ΕΣΗΔΗΣ, εφόσον διαθέτουν τα ανάλογα διαπιστευτήρια που απαιτούνται, σύμφωνα με την απόφαση της παραγράφου 5 του άρθρου 36.»

21. Επειδή περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 6 της ΥΑ Π1///2013 (ΥΑ Π1/2390 ΦΕΚ Β 2677 2013) με τον τίτλο «Τεχνικές λεπτομέρειες & διαδικασίες λειτουργίας Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων» προβλέπεται ότι : « Οι υπηρεσίες χρονοσήμανσης παρέχονται, δυνάμει της παρ. 3 του άρθρου 6 του ν. 4155/2013, σύμφωνα με τις διατάξεις της υπουργικής απόφασης ΥΑΠ/Φ.40.4/163/2012 του Υφυπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (Β' 401) από τρίτους εθνικούς ή αλλοδαπούς φορείς υποχρεωτικά πιστοποιημένους από τις αντίστοιχες αρμόδιες αρχές για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών και διασυνδεδεμένους με τον εθνικό χρόνο. Η παροχή των υπηρεσιών χρονοσήμανσης αποδεικνύεται με σχετική ηλεκτρονική επιβεβαίωση λήψης των προαναφερόμενων φορέων προς τον χρήστη των υπηρεσιών αυτών, η οποία διαβιβάζεται στον χρήστη μέσω του ΕΣΗΔΗΣ με ασφαλή κρυπτογραφημένο τρόπο και η οποία επέχει θέση εγγράφου βέβαιης χρονολογίας. Δεν επιτρέπεται στην αναθέτουσα αρχή ή στη Γενική Γραμματεία Εμπορίου η παρέμβαση στη διαδικασία χρονοσήμανσης, όπως περιγράφεται ανωτέρω».

Αριθμός απόφασης: 737/2021

22. Επειδή, στα άρθ. 8 και 9 της ΥΑ 56902//2017 (ΥΑ 56902/215 ΦΕΚ Β 1924 2017), με τίτλο «*Τεχνικές λεπτομέρειες και διαδικασίες λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων*» προβλέπεται ότι: «*Οι οικονομικοί φορείς υποβάλλουν μέσω του Συστήματος τα κατά περίπτωση έγγραφα που έχουν συνταχθεί/παραχθεί από τους ίδιους υπογεγραμμένα με εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή που υποστηρίζεται από εγκεκριμένο πιστοποιητικό, το οποίο χορηγήθηκε από έναν εγκεκριμένο πάροχο υπηρεσιών πιστοποίησης, ο οποίος περιλαμβάνεται στον κατάλογο εμπιστευσης που προβλέπεται στην απόφαση 2009/767/ΕΚ (όπως τροποποιήθηκε και ισχύει) και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Κανονισμό (ΕΕ) 910/2014 και τις διατάξεις της παρούσας.... Οι υπηρεσίες χρονοσήμανσης παρέχονται, σύμφωνα με τις διατάξεις της υπουργικής απόφασης ΥΑΠ/Φ.40.4/163/2012 του Υφυπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (Β` 401) από τρίτους εθνικούς ή αλλοδαπούς φορείς υποχρεωτικά πιστοποιημένους από τις αντίστοιχες αρμόδιες αρχές για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών και διασυνδεδεμένους με τον εθνικό χρόνο. Η παροχή των υπηρεσιών χρονοσήμανσης αποδεικνύεται με σχετική ηλεκτρονική επιβεβαίωση λήψης των προαναφερόμενων φορέων προς τον χρήστη των υπηρεσιών αυτών, η οποία διαβιβάζεται στον χρήστη μέσω του ΕΣΗΔΗΣ με ασφαλή κρυπτογραφημένο τρόπο και η οποία επέχει θέση εγγράφου βέβαιης χρονολογίας. ...»*

23. Επειδή, σύμφωνα με το ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄ – Πολιτική/ Δήλωση Πρακτικής Χρονοσήμανσης του Κανονισμού Πιστοποίησης της Αρχής Πιστοποίησης του Ελληνικού Δημοσίου (ΑΠΕΔ) ο οποίος κυρώθηκε με την υπ' αριθ. ΥΑΠ/Φ.60/38/232 κοινή απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και του Υφυπουργού Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων «*Κύρωση του Κανονισμού Πιστοποίησης της Αρχής Πιστοποίησης του Ελληνικού Δημοσίου (ΑΠΕΔ)*» (ΦΕΚ 799/Β΄/9–6–2010) και τροποποιήθηκε με την ΥΑΠ/Φ.60/3431 (ΦΕΚ

Αριθμός απόφασης: 737/2021

B.3320/2013) ορίζεται ότι « Με την Υπουργική Απόφαση ΥΑΠ/Φ .40.4/163 (ΦΕΚ 401/ Β/22-02-2013) καθορίζονται οι διαδικασίες και ο τρόπος ηλεκτρονικής επιβεβαίωσης της λήψης εγγράφων και της ασφαλούς χρονοσήμανσης, οι προδιαγραφές και τα πρότυπα του συστήματος για τη γνωστοποίηση εγγράφων σε φυσικά πρόσωπα ή Ν.Π.Ι.Δ. με χρήση ΤΠΕ και η ηλεκτρονική διακίνηση εγγράφων μεταξύ φορέων του δημόσιου τομέα και των φυσικών προσώπων ή ΝΠΙΔ. Η ΑΠΕΔ παρέχει υπηρεσίες χρονοσήμανσης με σκοπό τη δημιουργία των απαραίτητων τεκμηρίων για την ύπαρξη ενός συνόλου ψηφιακών δεδομένων σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Η Πολιτική Χρονοσήμανσης και η Δήλωση Πρακτικής Χρονοσήμανσης της ΑΠΕΔ έχουν συγχωνευτεί σε ένα ενιαίο παράρτημα με την ονομασία Πολιτική/ Δήλωση Πρακτικής Χρονοσήμανσης (ΠΔΠΧ). ... 2. Πολιτική Χρονοσήμανσης: Η Πολιτική Χρονοσήμανσης είναι ένα σύνολο κανόνων που αφορά την έκδοση και διαχείριση των χρονοσημάνσεων που παράγονται από την ΑΠΕΔ ως ΠΥΧ για τους τελικούς χρήστες. Οι υπηρεσίες χρονοσήμανσης περιλαμβάνουν την οργάνωση της υποδομής και την έκδοση χρονοσημάνσεων. Οι συγκεκριμένες υπηρεσίες παρέχονται από την ΑΠΕΔ στους τελικούς χρήστες στο πλαίσιο λειτουργίας της υποδομής δημοσίου κλειδιού της ΑΠΕΔ. Οι υπηρεσίες παρέχονται κυρίως για την υποστήριξη ψηφιακών υπογραφών αλλά και για οποιαδήποτε εφαρμογή απαιτεί αποδεικτικά στοιχεία για την ύπαρξη κάποιων δεδομένων μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Η ΑΠΕΔ διασφαλίζει την χρήση αξιόπιστης πηγής ώρας και την κατάλληλη διαχείριση των συστημάτων χρονοσήμανσης... Η υπηρεσία χρονοσήμανσης παρέχεται σύμφωνα με τις διατάξεις της υπ` αριθ. πρωτ.: ΥΑΠ/Φ.40.4/163 «Ρυθμίσεις για α) τη διαδικασία και τον τρόπο ηλεκτρονικής επιβεβαίωσης της λήψης και της ασφαλούς χρονοσήμανσης, ...»

24. Επειδή, σύμφωνα με την ΥΑΠ//2013 (ΥΑ ΥΑΠ/Φ.40.4/163 ΦΕΚ Β 401 2013) με τον τίτλο «Ρυθμίσεις για ηλεκτρονική διεκπεραίωση διοικητικών διαδικασιών μεταξύ φορέων δημοσίου & φυσικών προσώπων ή ΝΠΙΔ» προβλέπεται ότι : « άρθρο 1: «Ορισμοί»: Για τους σκοπούς της παρούσας

Αριθμός απόφασης: 737/2021

νοείται ως: .... Χρονοσήμανση: Αλληλουχία χαρακτήρων ή στοιχεία που δηλώνουν με ασφάλεια την ημερομηνία και ώρα που έχει λάβει χώρα μία πράξη ή ενέργεια και εκδίδεται από πάροχο υπηρεσιών χρονοσήμανσης. .... Έγγραφο: Οι δηλώσεις, αιτήσεις, δικαιολογητικά και άλλα έγγραφα που αποστέλλονται ηλεκτρονικά σε έναν φορέα του δημόσιου τομέα. ... άρθρο 2 «Πεδίο Εφαρμογής – Αντικείμενο»: Με την παρούσα Υπουργική απόφαση ρυθμίζονται τα θέματα που αφορούν: α) στη διαδικασία και στον τρόπο ηλεκτρονικής επιβεβαίωσης της λήψης εγγράφων που αποστέλλονται ηλεκτρονικά σε έναν φορέα του δημόσιου τομέα, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα ... άρθρο 3 «Προϋποθέσεις για την έκδοση και τη λήψη ασφαλών χρονοσημάνσεων»: ... 2. Οι Πάροχοι Υπηρεσιών Χρονοσήμανσης εφαρμόζουν τις προδιαγραφές και τα πρότυπα που ορίζονται στο Παράρτημα I της παρούσας. 3. Το πρωτόκολλο που χρησιμοποιείται για την έκδοση ασφαλών χρονοσημάνσεων από τους Παρόχους Υπηρεσιών Χρονοσήμανσης και τη λήψη αυτών από τους φορείς του δημόσιου τομέα ορίζεται στο Παράρτημα II της παρούσας. 4. Η Εθνική Πύλη Δημόσιας Διοίκησης ΕΡΜΗΣ παρέχει υπηρεσίες χρονοσήμανσης και μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους φορείς του δημόσιου τομέα για την έκδοση ασφαλών χρονοσημάνσεων ... άρθρο 4 «Ηλεκτρονική επιβεβαίωση της λήψης εγγράφων» :1. Οι φορείς του δημόσιου τομέα επιβεβαιώνουν ηλεκτρονικά και με ασφαλή χρονοσήμανση, σύμφωνα με τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου, τη λήψη των εγγράφων τα οποία περιέρχονται σε αυτούς....»

25. Επειδή, στο έντυπο οδηγιών της ΑΠΕΔ για την αναγνώριση ψηφιακά υπογεγραμμένων εγγράφων με αναγνωρισμένα ψηφιακά πιστοποιητικά σκληρής αποθήκευσης της ΑΠΕΔ και ασφαλούς χρονοσήμανσης από την Πύλη «ΕΡΜΗΣ», προβλέπεται ότι : «...άρθρο 4: Ένα ψηφιακό δημόσιο έγγραφο πρέπει να φέρει ασφαλή χρονοσήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών ασφαλούς χρονοσήμανσης σχετικά με την ώρα υπογραφής του και όχι την ώρα από το ρολόι του υπολογιστή του υπογράφοντος. Η ασφαλής χρονοσήμανση πέρα από την υποχρέωση του

Αριθμός απόφασης: 737/2021

δημόσιου τομέα σύμφωνα με τη σχετική ΥΑ, είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί ή να απαιτηθεί για την απόδειξη του ακριβούς χρόνου ψηφιακής υπογραφής ενός ψηφιακού εγγράφου. Άρθρο 5: «Βήματα για τον εντοπισμό της ΠΠ της ψηφιακής υπογραφής και της πηγής ασφαλούς χρονοσήμανσης»: Ο χρήστης ανοίγει το υπογεγραμμένο έγγραφο PDF και κάνει κλικ πάνω στην ορατή υπογραφή όπως υποδεικνύεται στην παρακάτω Εικόνα 1. □ ΒΗΜΑ 2ο Στη συνέχεια ο χρήστης βλέπει το παράθυρο «κατάσταση επικύρωσης υπογραφής» όπου επιλέγει «ιδιότητες υπογραφής» όπως φαίνεται στην παρακάτω Εικόνα 2 □ ΒΗΜΑ 3ο Ο Χρήστης βρίσκεται στο περιβάλλον διερεύνησης για τις «Ιδιότητες Υπογραφής» όπου πραγματοποιεί τις ακόλουθες ενέργειες: Α. Ελέγχει αν το έγγραφο φέρει ενσωματωμένη χρονική σήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών ασφαλούς χρονοσήμανσης όπως πρέπει και όχι την ώρα από το ρολόι του υπογράφοντος (κάτω βέλος στην παρακάτω Εικόνα 3) Β. Επιλέγει «εμφάνιση πιστοποιητικού» (πάνω βέλος στην παρακάτω Εικόνα 3) □ ΒΗΜΑ 4ο Ο Χρήστης βρίσκεται στο «πρόγραμμα εμφάνισης πιστοποιητικού» όπου επιλέγει «Λεπτομέρειες» (Εικόνα 4) □ ΒΗΜΑ 5ο Όταν ο χρήστης επιλέξει «Λεπτομέρειες» μέσα από το «Πρόγραμμα εμφάνισης πιστοποιητικού» θα ανοίξει ένας κατάλογος με πληροφορίες όπου πρέπει να αναζητήσει τις «Πολιτικές πιστοποιητικών» (Εικόνα 5) □ ΒΗΜΑ 6ο Όταν ο χρήστης επιλέξει «Πολιτικές πιστοποιητικών» / Certificate policies έχει τη δυνατότητα να ελέγξει αν το ψηφιακό πιστοποιητικό είναι σκληρής αποθήκευσης σύμφωνα με την ΠΠ1 όπου σύμφωνα με τον κανονισμό πιστοποίησης παράγραφο 1.2.5 η τιμή του Προσδιοριστή Αντικειμένου (αγγλικά Object Identifier- OID) για την Πολιτική Πιστοποίησης 1 είναι 1.2.300.0.110001.1.7.1.1.1). Αντίστοιχα το αμέσως παρακάτω εμφανίζεται ο Προσδιοριστής Αντικειμένου κατά ETSI TS 101 456 παράγραφος 5.2, a) QCP public + SSCD. Ο ένας από τους δύο αυτούς ελέγχους αρκεί. Η Εικόνα 6 υποδεικνύει πως ο χρήστης επιβεβαιώνει ότι πρόκειται για ψηφιακό πιστοποιητικό σκληρής αποθήκευσης. [...] Σε περίπτωση που ένα έγγραφο δεν έχει ορατή υπογραφή ο χρήστης επιλέγει «πάνελ

Αριθμός απόφασης: 737/2021

υπογραφών» (βρίσκεται δεξιά στο πάνω μέρος του ψηφιακά υπογεγραμμένου εγγράφου, κάνει κλικ στον σύνδεσμο που εμφανίζεται αριστερά (π.χ. Αναθ. 1 Υπογράφηκε από ΤΕΣΤ ΟΝΟΜΑ ΤΕΣΤ ΕΠΩΝΥΜΟ ... Στην καρτέλα που ανοίγει, ο χρήστης πραγματοποιεί τις ακόλουθες ενέργειες: Α. Ελέγχει αν το έγγραφο φέρει ενσωματωμένη χρονική σήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών ασφαλούς χρονοσήμανσης όπως πρέπει και όχι την ώρα από το ρολόι του υπογράφοντος ...»

26. Επειδή σύμφωνα με το άρθρ. 2 του ΠΔ 150/2001 με τον τίτλο «Προσαρμογή στην Οδηγία 99/93/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για ηλεκτρονικές υπογραφές» (ΦΕΚ Α'125 25-6-2001) προβλέπεται ότι «Άρθρο 2 Ορισμοί Για την εφαρμογή του παρόντος Διατάγματος νοούνται ως: 1. "ηλεκτρονική υπογραφή": δεδομένα σε ηλεκτρονική μορφή, τα οποία είναι συνημμένα σε άλλα ηλεκτρονικά δεδομένα ή συσχετίζονται λογικά με αυτά και τα οποία χρησιμεύουν ως μέθοδος απόδειξης της γνησιότητας. 2. "προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή" ή "ψηφιακή υπογραφή": ηλεκτρονική υπογραφή, που πληροί τους εξής όρους: α) συνδέεται μονοσήμαντα με τον υπογράφοντα, β) είναι ικανή να καθορίσει ειδικά και αποκλειστικά την ταυτότητα του υπογράφοντος, γ) δημιουργείται με μέσα τα οποία ο υπογράφων μπορεί να διατηρήσει υπό τον αποκλειστικό του έλεγχο και δ) συνδέεται με τα δεδομένα στα οποία αναφέρεται κατά τρόπο, ώστε να μπορεί να εντοπισθεί οποιαδήποτε μεταγενέστερη αλλοίωση των εν λόγω δεδομένων. 3. "υπογράφων": φυσικό ή νομικό πρόσωπο, που κατέχει διάταξη δημιουργίας υπογραφής και ενεργεί είτε στο δικό του όνομα είτε στο όνομα άλλου φυσικού ή νομικού προσώπου ή φορέα.... Άρθρο 3 Εννομες συνέπειες των ηλεκτρονικών υπογραφών 1. Η προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή που βασίζεται σε αναγνωρισμένο πιστοποιητικό και δημιουργείται από ασφαλή διάταξη δημιουργίας υπογραφής επέχει θέση ιδιόχειρης υπογραφής τόσο στο ουσιαστικό όσο και στο δικονομικό δίκαιο....»

Αριθμός απόφασης: 737/2021

27. Επειδή, με τον Κανονισμό (ΕΕ) 910/2014 ορίζεται στο άρθρο 25 ότι: «2. Η εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή έχει νομική ισχύ ισοδύναμη με την ιδιόχειρη υπογραφή. 3. Εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή βασιζόμενη σε εγκεκριμένο πιστοποιητικό που έχει εκδοθεί σε ένα κράτος μέλος αναγνωρίζεται ως τέτοια σε όλα τα άλλα κράτη μέλη», στο άρθρο 26 ότι : «Μία προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή πληροί τις ακόλουθες απαιτήσεις: α) συνδέεται κατά τρόπο μοναδικό με τον υπογράφοντα β) είναι ικανή να ταυτοποιεί τον υπογράφοντα γ) δημιουργείται με δεδομένα δημιουργίας ηλεκτρονικής υπογραφής τα οποία ο υπογράφων μπορεί, με υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης, να χρησιμοποιεί υπό τον αποκλειστικό του έλεγχο, και δ) συνδέεται με τα δεδομένα που έχουν υπογραφεί σε σχέση με αυτήν κατά τρόπο ώστε να μπορεί να ανιχνευθεί οποιαδήποτε επακόλουθη τροποποίηση των εν λόγω δεδομένων» και στο άρθρο 27 ότι :« [...] 2. Εάν ένα κράτος μέλος απαιτεί προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή που βασίζεται σε εγκεκριμένο πιστοποιητικό για τη χρήση μιας επιγραμμικής υπηρεσίας που προσφέρεται από φορέα του δημόσιου τομέα ή για λογαριασμό του, το εν λόγω κράτος μέλος αναγνωρίζει τις προηγμένες ηλεκτρονικές υπογραφές που βασίζονται σε εγκεκριμένο πιστοποιητικό και τις εγκεκριμένες ηλεκτρονικές υπογραφές τουλάχιστον με τους μορφότυπους ή με τις μεθόδους που καθορίζονται στις εκτελεστικές πράξεις που αναφέρονται στην παράγραφο 5».

28. Επειδή με τον Κανονισμό (ΕΕ) 910/2014 καθορίζονται οι απαιτήσεις ασφάλειας για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικής ταυτοποίησης και το πλαίσιο εποπτείας των παρόχων τους. Κατά τα οριζόμενα στον ως άνω Κανονισμό, η ψηφιακή υπογραφή εκδίδεται από εγκεκριμένους παρόχους υπηρεσιών πιστοποίησης, οι οποίοι με τη χορήγησή της εγγυώνται για τα στοιχεία του κατόχου της και επέχει θέση ιδιόχειρης υπογραφής. Με τη χρήση της προηγμένης ψηφιακής υπογραφής σκοπός είναι να επιτυγχάνεται η ταυτοποίηση του υπογράφοντος, δηλαδή η σύνδεση της ηλεκτρονικής συναλλαγής με το φυσικό πρόσωπο που υπογράφει, η εγγύηση της γνησιότητας των ψηφιακών δεδομένων και η δέσμευση του υπογράφοντος ως

Αριθμός απόφασης: 737/2021

προς την ηλεκτρονική συναλλαγή, δηλαδή ο υπογράφων να μη μπορεί να αρνηθεί την συμβολή του στην εν λόγω συναλλαγή.

29. Επειδή, σύμφωνα με το άρθρο 53 παρ. 1 και 2 του ν. 4412/2016 « 1. Οι όροι των εγγράφων της σύμβασης πρέπει να είναι σαφείς και πλήρεις ώστε να επιτρέπουν την υποβολή άρθρων και συγκρίσιμων μεταξύ τους προσφορών. 2. Τα έγγραφα της σύμβασης ....περιέχουν ιδίως :.. ιβ) τους όρους και τα κριτήρια επιλογής, καθώς και τα ελάχιστα επίπεδα αυτών, σχετικά με τους λόγους αποκλεισμού, την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια και την τεχνική ή/και επαγγελματική ικανότητα των υποψηφίων ή προσφερόντων ... ιζ) τους απαραίτους όρους, απόκλιση από τους οποίους συνεπάγεται την απόρριψη της προσφοράς...)...κ) τα απαιτούμενα αποδεικτικά μέσα (δηλώσεις, δικαιολογητικά κλπ) ».

30. Επειδή, σύμφωνα με το άρθρο 71 παρ. 1 περ. α) του ν. 4412/2016 «Οι συμβάσεις ανατίθενται βάσει των κριτηρίων που καθορίζονται στα άρθρα 86 έως 89 εφόσον η αναθέτουσα αρχή έχει επαληθεύσει, σύμφωνα με τα άρθρα 79 έως και 81, ότι πληρούνται όλες οι κατωτέρω προϋποθέσεις : α) η προσφορά συνάδει με τις απαιτήσεις, τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια που προβλέπονται στην προκήρυξη σύμβασης....και στα έγγραφα της σύμβασης....»

31. Επειδή, στο άρθρο 79 του ν. 4412/2016 με τον τίτλο «Ευρωπαϊκό Ενιαίο Έγγραφο Σύμβασης (άρθρο 59 της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ)» ορίζεται ότι « 1. Κατά την υποβολή αιτήσεων συμμετοχής ή κατά την υποβολή προσφορών στις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων άνω των ορίων, οι αναθέτουσες αρχές δέχονται το Ευρωπαϊκό Ενιαίο Έγγραφο Σύμβασης (ΕΕΕΣ), το οποίο αποτελείται από ενημερωμένη υπεύθυνη δήλωση, με τις συνέπειες του ν. 1599/1986 (Α΄75), ως προκαταρκτική απόδειξη προς αντικατάσταση των πιστοποιητικών που εκδίδουν δημόσιες αρχές ή τρίτα μέρη, επιβεβαιώνοντας ότι ο εν λόγω οικονομικός φορέας πληροί τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α) δεν βρίσκεται σε μία από τις καταστάσεις των άρθρων 73 και 74 για τις οποίες οι οικονομικοί φορείς αποκλείονται ή μπορούν

Αριθμός απόφασης: 737/2021

να αποκλεισθούν, β) πληροί τα σχετικά κριτήρια επιλογής τα οποία έχουν καθοριστεί, σύμφωνα με τα άρθρα 75, 76 και 77 ....»

32. Επειδή στους όρους της διακήρυξης προβλέπεται ότι: « ... 2.2.9 Κανόνες απόδειξης ποιοτικής επιλογής 2.2.9.1 Προκαταρκτική απόδειξη κατά την υποβολή προσφορών Προς προκαταρκτική απόδειξη ότι οι προσφέροντες οικονομικοί φορείς: α) δεν βρίσκονται σε μία από τις καταστάσεις της παραγράφου 2.2.3 και β) πληρούν τα σχετικά κριτήρια επιλογής των παραγράφων 2.2.4, 2.2.5, 2.2.6 και 2.2.7 της παρούσης, προσκομίζουν κατά την υποβολή της προσφοράς τους ως δικαιολογητικό συμμετοχής, το προβλεπόμενο από το άρθρο 79 παρ. 4 του ν. 4412/2016 Τυποποιημένο Έντυπο Υπεύθυνης Δήλωσης (ΤΕΥΔ) (B/3698/16-11-2016), σύμφωνα με το επισυναπτόμενο στην παρούσα Παράρτημα Β το οποίο αποτελεί ενημερωμένη υπεύθυνη δήλωση, με τις συνέπειες του ν. 1599/1986. Το ΤΕΥΔ καταρτίζεται από τις αναθέτουσες αρχές βάσει του τυποποιημένου εντύπου του Παραρτήματος Α της Απόφασης 158/2016 της ΕΑΑΔΗΣΥ και συμπληρώνεται από τους προσφέροντες οικονομικούς φορείς σύμφωνα με τις οδηγίες της Κατευθυντήριας Οδηγίας 15/2016 (ΑΔΑ: ΩΧΟΓΟΞΤΒ-ΑΚΗ). Το ΤΕΥΔ σε επεξεργάσιμη μορφή είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα της ΕΑΑΔΗΣΥ (www.eaadhsy.gr) και (www.hsppa.gr). Το ΤΕΥΔ μπορεί να υπογράφεται έως δέκα (10) ημέρες πριν την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των προσφορών... Στην περίπτωση υποβολής προσφοράς από ένωση οικονομικών φορέων, το Τυποποιημένο Έντυπο Υπεύθυνης Δήλωσης (ΤΕΥΔ), υποβάλλεται χωριστά από κάθε μέλος της ένωσης... 2.4.2 Χρόνος και Τρόπος υποβολής προσφορών 2.4.2.1. Οι προσφορές υποβάλλονται από τους ενδιαφερόμενους ηλεκτρονικά, μέσω της διαδικτυακής πύλης www.promitheus.gov.gr του ΕΣΗΔΗΣ, μέχρι την καταληκτική ημερομηνία και ώρα που ορίζει η παρούσα διακήρυξη (άρθρο 1.5), στην Ελληνική Γλώσσα, σε ηλεκτρονικό φάκελο, σύμφωνα με τα αναφερόμενα στον ν.4412/2016, ιδίως άρθρα 36 και 37 και την Υπουργική Απόφαση αριθμ. 56902/215 «Τεχνικές λεπτομέρειες και διαδικασίες λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος

Αριθμός απόφασης: 737/2021

Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων (Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ.)». Για τη συμμετοχή στο διαγωνισμό οι ενδιαφερόμενοι οικονομικοί φορείς απαιτείται να διαθέτουν εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή που υποστηρίζεται από εγκεκριμένο πιστοποιητικό το οποίο χορηγήθηκε από έναν εγκεκριμένο πάροχο υπηρεσιών πιστοποίησης, ο οποίος περιλαμβάνεται στον κατάλογο εμπιστευσης που προβλέπεται στην απόφαση 2009/767/ΕΚ και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Κανονισμό (ΕΕ) 910/2014 και τις διατάξεις της Υ.Α. 56902/215 “Τεχνικές λεπτομέρειες και διαδικασίες λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων (Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ.)» (ΦΕΚ Β 1924/02.06.2017) και να εγγραφούν στο ηλεκτρονικό σύστημα (ΕΣΗΔΗΣ- Διαδικτυακή πύλη www.promitheus.gov.gr) ακολουθώντας την διαδικασία εγγραφής του άρθρου 5 της ίδιας Υ.Α....

2.4.2.3. Οι οικονομικοί φορείς υποβάλλουν ηλεκτρονικά με την προσφορά τους τα ακόλουθα: (α) έναν (υπο)φάκελο με την ένδειξη «Δικαιολογητικά Συμμετοχής –Τεχνική Προσφορά» στον οποίο περιλαμβάνονται τα κατά περίπτωση απαιτούμενα δικαιολογητικά και η τεχνική προσφορά σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας και την παρούσα. .. 2.4.2.5. Ο χρήστης - οικονομικός φορέας υποβάλλει τους ανωτέρω (υπο)φακέλους μέσω του Συστήματος, όπως περιγράφεται παρακάτω: Τα στοιχεία και δικαιολογητικά για τη συμμετοχή του οικονομικού φορέα στη διαδικασία υποβάλλονται από αυτόν ηλεκτρονικά σε μορφή αρχείων τύπου .pdf και εφόσον έχουν συνταχθεί/παραχθεί από τον ίδιο, φέρουν εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή με χρήση εγκεκριμένων πιστοποιητικών, χωρίς να απαιτείται θεώρηση γνησίου της υπογραφής,...

2.4.3 Περιεχόμενα Φακέλου «Δικαιολογητικά Συμμετοχής- Τεχνική Προσφορά» 2.4.3.1 Δικαιολογητικά Συμμετοχής Τα στοιχεία και δικαιολογητικά για την συμμετοχή των προσφερόντων στη διαγωνιστική διαδικασία περιλαμβάνουν : α) το Τυποποιημένο έντυπο Υπεύθυνης Δήλωσης (ΤΕΥΔ), όπως προβλέπεται στην παρ. 4 του άρθρου 79 του ν. 4412/2016... Οι ενώσεις οικονομικών φορέων που υποβάλλουν κοινή προσφορά, υποβάλλουν το

Αριθμός απόφασης: 737/2021

ΤΕΥΔ για κάθε οικονομικό φορέα που συμμετέχει στην ένωση. ... 2.4.6 Λόγοι απόρριψης προσφορών Η αναθέτουσα αρχή με βάση τα αποτελέσματα του ελέγχου και της αξιολόγησης των προσφορών, απορρίπτει, σε κάθε περίπτωση, προσφορά: α) η οποία δεν υποβάλλεται εμπρόθεσμα, με τον τρόπο και με το περιεχόμενο που ορίζεται πιο πάνω και συγκεκριμένα στις παραγράφους 2.4.1 (Γενικοί όροι υποβολής προσφορών), 2.4.2. (Χρόνος και τρόπος υποβολής προσφορών), 2.4.3. (Περιεχόμενο φακέλων δικαιολογητικών συμμετοχής, τεχνικής προσφοράς), ... β) η οποία περιέχει ατέλειες, ελλείψεις, ασάφειες ή σφάλματα, εφόσον αυτά δεν επιδέχονται συμπλήρωση ή διόρθωση ή εφόσον επιδέχονται συμπλήρωση ή διόρθωση, δεν έχουν αποκατασταθεί κατά την αποσαφήνιση και την συμπλήρωσή της σύμφωνα με την παράγραφο 3.1.1. της παρούσης διακήρυξης ... »

33. Επειδή, κατά τα παγίως γενόμενα δεκτά από τη νομολογία, η Διακήρυξη του διαγωνισμού αποτελεί κανονιστική πράξη, η οποία διέπει το διαγωνισμό και δεσμεύει τόσο την αναθέτουσα αρχή, η οποία διενεργεί αυτόν (ΕΣ Πράξεις VI Τμήματος 78/2007,19/2005,31/2003), όσο και τους διαγωνιζόμενους. Εν προκειμένω δε, η ΥΑ 56902/215/2-06-2017 αναφέρεται ρητώς στο θεσμικό πλαίσιο της διακήρυξης που διέπει τον υπό κρίση διαγωνισμό.

34. Επειδή η αρχή της τυπικότητας στα πλαίσια της διαδικασίας ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων, ως έκφανση της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της ισότητας (αρθ. 4 παρ 1 Συντ) και της ασφάλειας δικαίου υπαγορεύει τη γραμματική ερμηνεία των οικείων διατάξεων περί ψηφιακής υπογραφής της προσφυγής.

35. Επειδή από το σύνολο της κείμενης νομοθεσίας (σκέψεις 20-28) καθίσταται σαφές ότι: α) η ψηφιακή υπογραφή στοχεύει στην αντικατάσταση της φυσικής υπογραφής παρέχοντας παράλληλα και τα εχέγγυα γνησιότητά της, ήτοι ταυτίζεται με την πρωτότυπη ιδιόγραφη υπογραφή, που φέρει θεώρηση γνησίου της, και β) συνιστά ουσιώδη τύπο, η παράλειψη του οποίου δεν δύναται να θεραπευθεί, δεδομένης της υποχρεωτικής ηλεκτρονικής

Αριθμός απόφασης: 737/2021

διαδικασίας υποβολής της προσφοράς και ίδια της υποχρεωτικής ηλεκτρονικής υπογραφής του ΤΕΥΔ με προηγμένη ψηφιακή υπογραφή (βλ. ρητά όροι 2.2.9.1, 2.4.2.1, 2.4.2.5 της διακήρυξης και άρθ. 37 του ν. 4412/2016, άρθ. 8 και 9 της ΥΑ 56902//2017, ΥΑΠ//2013 σκέψεις 20, 22, 24).

36. Επειδή από το σύνολο της διακήρυξης καθίσταται σαφές ότι όλα τα ηλεκτρονικώς υποβαλλόμενα ιδιωτικά έγγραφα και συγκεκριμένα το ΤΕΥΔ του προσφέροντος, και σε περίπτωση που ο προσφέρων είναι ένωση εταιρειών το ΤΕΥΔ εκάστου μέλους της προσφέρουσας ένωσης πρέπει να φέρουν εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή με χρήση εγκεκριμένων πιστοποιητικών.

37. Επειδή έχει κριθεί (βλ. Ελ. Συν 1739/2016 Μείζων Σύνοψη) ότι: α) ως «ηλεκτρονική υπογραφή» νοείται ένα σύνολο δεδομένων σε ηλεκτρονική μορφή, τα οποία χρησιμεύουν ως μέθοδος απόδειξης της γνησιότητας, ενώ ως «ψηφιακή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή» νοείται εκείνη που συνδέεται μονοσήμαντα με τον υπογράφοντα και είναι ικανή να καθορίσει ειδικά και αποκλειστικά την ταυτότητα του, έχει δημιουργηθεί με μέσα που ο υπογράφων μπορεί να διατηρήσει υπό τον αποκλειστικό του έλεγχο και συνδέεται με τα δεδομένα στα οποία αναφέρεται, με τρόπο ώστε να μπορεί να εντοπισθεί επακόλουθη αλλοίωση των δεδομένων, β) για τη δημιουργία ψηφιακής υπογραφής απαιτείται ο υπογράφων να κατέχει διατεταγμένο υλικό ή λογισμικό που χρησιμοποιείται για την εφαρμογή των «δεδομένων δημιουργίας της υπογραφής», για την επαλήθευση των οποίων απαιτείται η χρήση των «δεδομένων επαλήθευσης υπογραφής» (κώδικες ή δημόσια κρυπτογραφικά κλειδιά) και η έκδοση ηλεκτρονικής Βεβαίωσης, ήτοι ψηφιακού πιστοποιητικού που συνδέει μονοσήμαντα τα «δεδομένα επαλήθευσης μιας υπογραφής» (ή δημόσιο κλειδί) με ένα συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο και επιβεβαιώνει την ταυτότητα του, εξασφαλίζει τη γνησιότητα του υπογραφόμενου κατ' αυτόν τον τρόπο εγγράφου, την ακεραιότητα του, την εμπιστευτικότητα και τη μη αποποίηση της ευθύνης του υπογράφοντος, γ) η ψηφιακή υπογραφή που βασίζεται σε αναγνωρισμένο πιστοποιητικό, ήτοι

Αριθμός απόφασης: 737/2021

ηλεκτρονική βεβαίωση που εκδίδεται από «πάροχο υπηρεσιών πιστοποίησης» και δημιουργείται από ασφαλή διάταξη δημιουργίας υπογραφής, ήτοι από διάταξη που διασφαλίζει, αφενός ότι τα δεδομένα δημιουργίας υπογραφής που χρησιμοποιήθηκαν είναι κατ' ουσίαν μοναδικά και απόρρητα και δεν μπορούν με εύλογη βεβαιότητα να αντληθούν από αλλού, ενώ προστατεύονται αποτελεσματικά από το νομίμως υπογράφοντα κατά της χρησιμοποίησης τους από τρίτους και αφετέρου ότι η υπογραφή προστατεύεται από πλαστογραφία με τα μέσα της σύγχρονης τεχνολογίας, επέχει θέση ιδιόχειρης υπογραφής, τόσο κατά το ουσιαστικό όσο και κατά το δικονομικό δίκαιο, ενώ συνιστά μέθοδο απόδειξης της γνησιότητας του ηλεκτρονικού εγγράφου. Επομένως, τα ηλεκτρονικά έγγραφα που φέρουν ασφαλή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή εξομοιώνονται, από πλευράς έννομων συνεπειών, πλήρως, με τα ιδιοχείρως υπογεγραμμένα έγγραφα και αναπτύσσουν αυξημένη αποδεικτική δύναμη (άρθρο 445 ΚΠολΔ) δ) ηλεκτρονικό έγγραφο είναι το σύνολο των δεδομένων, τα οποία, αφού εγγραφούν στο μαγνητικό δίσκο ενός Η/γ, αποτυπώνονται στη συνέχεια, κατά τρόπο αναγνώσιμο από τον άνθρωπο, στην οθόνη του Η/Υ ή εκτυπώνονται στον προσαρτημένο εκτυπωτή (print - out) και αποτελούν απεικόνιση της εγγραφής που έχει καταχωρηθεί στη μαγνητική επιφάνεια του σκληρού δίσκου του Η/Υ. Συνεπώς, έγγραφα που εκδίδονται ηλεκτρονικά, με χρήση προηγμένης ηλεκτρονικής (ψηφιακής) υπογραφής που πληροί τις απαιτήσεις της Οδηγίας 99/93/ΕΚ, θεωρούνται νομίμως υπογεγραμμένα, έχουν δε την ίδια νομική και αποδεικτική ισχύ με τα έγγραφα που φέρουν ιδιόχειρη υπογραφή και έχουν ισχύ πρωτοτύπου με την έκδοσή τους και μόνο, χωρίς να απαιτείται οποιαδήποτε επικύρωση τους.

38. Επειδή, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, και όπως βάσιμα αναφέρεται στην προσβαλλόμενη απόφαση, τις απόψεις της αναθέτουσας αρχής επί της προσφυγής, την παρέμβαση, και δεν αμφισβητείται από την προσφεύγουσα, το μέλος της προσφεύγουσας ένωσης εταιρειών ... υπέβαλε ΤΕΥΔ το οποίο δεν φέρει προηγμένη ψηφιακή

Αριθμός απόφασης: 737/2021

υπογραφή, ήτοι δεν είναι δυνατός ο έλεγχος της εγκυρότητας αυτού μέσω ηλεκτρονικής διαλειτουργικότητας. Ωστόσο, σύμφωνα με τις σκέψεις 22 έως 28 και 38, ένα ηλεκτρονικό έγγραφο φέρει ψηφιακή υπογραφή όταν κατά άνοιγμα του εγγράφου στην οθόνη ενός ηλεκτρονικού μέσου, ανοίγει και η δυνατότητα, μέσω της διαλειτουργικότητας, είτε της ορατής απεικόνισης της ψηφιακής υπογραφής (του σχηματισμού αυτής) επί του εγγράφου είτε του ίδιου του ψηφιακά υπογεγραμμένου εγγράφου, οιοσδήποτε να προβεί στον έλεγχο της επαλήθευσης της υπογραφής, κατά τις οδηγίες της ΑΠΕΔ, δηλαδή να διερευνήσει τις «ιδιότητες υπογραφής», το όνομα και τα στοιχεία του «υπογράφοντος», αν το έγγραφο φέρει ενσωματωμένη χρονική σήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών ασφαλούς χρονοσήμανσης, αν το ψηφιακό πιστοποιητικό είναι σκληρής αποθήκευσης, μέχρι τότε ισχύει και αν το έγγραφο έχει τροποποιηθεί από την θέση της ψηφιακής υπογραφής και μετά. Εφόσον δε, κατά τον έλεγχο αυτό, διαπιστωθεί ότι στο έγγραφο έχει τεθεί προηγμένη ηλεκτρονική (ψηφιακή) υπογραφή που πληροί τις απαιτήσεις της Οδηγίας 99/93/ΕΚ, το έγγραφο θεωρείται νομίμως υπογεγραμμένο, έχει δε την ίδια νομική και αποδεικτική ισχύ με το έγγραφο που φέρει ιδιόχειρη υπογραφή και έχει ισχύ πρωτοτύπου με την έκδοση του και μόνο. Ωστόσο, όπως βάσιμα αναφέρεται στην προσβαλλόμενη απόφαση, τις απόψεις της αναθέτουσας αρχής, στην παρέμβαση και όπως διαπιστώνεται από σχετικό έλεγχο της τεθείσας επί του επίμαχου ΤΕΥΔ ηλεκτρονικής υπογραφής, αυτή δεν παρουσιάζει ουδεμία διαλειτουργικότητα, ήτοι το κατατεθέν μοναδικό επίμαχο ΤΕΥΔ δεν φέρει την απαιτούμενη προηγμένη ψηφιακή υπογραφή. Για τον λόγο αυτό είναι απορριπτέος ως αόριστος και αναπόδεικτος ο ισχυρισμός της προσφυγής και του υπομνήματος ότι *υπήρξε τεχνικό σφάλμα και δεν κατέστη δυνατή η εμφάνιση των συνηθισμένων εξωτερικών στοιχείων της ψηφιακής υπογραφής*. Και τούτο καθόσον δεν προσδιορίζεται στην προσφυγή ούτε ποιο ακριβώς είναι το επικαλούμενο *τεχνικό σφάλμα*, ούτε πότε και υπό ποιες περιστάσεις εκδηλώθηκε, ούτε πότε και πώς εγένετο αντιληπτό από την προσφεύγουσα, ούτε σε ποιές τυχόν ενέργειες προέβη προς επίλυση του

Αριθμός απόφασης: 737/2021

επικαλούμενου τεχνικού σφάλματος. Αντίθετα προκύπτει από απλό έλεγχο διαλειτουργικότητας της τεθείσας στο επίμαχο ΤΕΥΔ υπογραφής ότι κατά πάντα χρόνο δεν έχει υπογραφεί με προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ως απαιτείται προκειμένου να θεωρηθεί ως νομίμως υπογεγραμμένο και κατατεθειμένο. Περαιτέρω, ο ισχυρισμός της προσφυγής ότι το επίμαχο ΤΕΥΔ φέρει ψηφιακή υπογραφή προβάλλεται αλυσιτελώς δεδομένου ότι δεν αρκεί να εμφανίζεται επί του ΤΕΥΔ μία αναπαραχθείσα -σκαναρισμένη- ψηφιακή υπογραφή. Ήτοι δεν αρκεί να υποβάλλεται αντίγραφο του ΤΕΥΔ με σκαναρισμένη -αναπαραχθείσα- ψηφιακή υπογραφή, αλλά απαιτείται αυτό τούτο το ΤΕΥΔ που κατατίθεται στον φάκελο των δικαιολογητικών συμμετοχής της προσφοράς να είναι το πρωτοτύπως υπογεγραμμένο με προηγμένη ψηφιακή υπογραφή. Επίσης αλυσιτελώς όσο και αορίστως και περαιτέρω αβασίμως προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι *εξασφαλίζεται η γνησιότητα του εγγράφου και το γεγονός ότι δεν έλαβαν χώρα άλλες αλλαγές στο επίμαχο έγγραφο από τον χρόνο της θέσης* της απλής και όχι προηγμένης ψηφιακής υπογραφής. Και τούτο διότι σύμφωνα με τον νόμο (σκέψεις 22-31) και την διακήρυξη (32), η γνησιότητα του υποβαλλόμενου σε δημόσιο διαγωνισμό ΤΕΥΔ δεν συνάγεται συνεκδοχικά με υποκειμενικές αξιολογικές κρίσεις και συνδυασμό επικαλούμενων περιστάσεων, αλλά οφείλεται επί ποινή απόρριψης της προσφοράς να προκύπτει από την απλή μονοσήμαντη και πραγματική θέση προηγμένης ψηφιακής υπογραφής, η οποία εν προκειμένω δεν ετέθη. Περαιτέρω αορίστως φέρεται ο ισχυρισμός καθόσον δεν τίθεται θέμα σύγκρισης του κατατεθέντος ΤΕΥΔ χωρίς πρωτότυπη προηγμένη ψηφιακή υπογραφή με άλλο τυχόν έγγραφο ώστε να παρατηρηθούν ή όχι *αλλαγές στο επίμαχο έγγραφο*. Επί πλέον είναι άνευ ετέρου απορριπτέος ο ισχυρισμός της προσφυγής ότι το υποβληθέν ΤΕΥΔ παραμένει ισχυρό και *χωρίς καμία υπογραφή* καθώς προσκρούει ευθέως στον νόμο που αντίθετα απαιτούν θέση όχι μόνον υπογραφής επί του ΤΕΥΔ αλλά ρητώς και σαφώς προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής, επί ποινή απόρριψης της προσφοράς. Περαιτέρω είναι άνευ ετέρου απορριπτέοι ως αλυσιτελείς και περαιτέρω

Αριθμός απόφασης: 737/2021

αβάσιμοι οι ισχυρισμοί της προσφυγής ότι η αναθέτουσα αρχή θα μπορούσε ή/και θα όφειλε να αναζητήσει δικαιολογητικά από δημόσιες αρχές ώστε να αποδειχθεί ότι η προσφέρουσα πληροί τα κριτήρια επιλογής και δεν συντρέχει λόγος αποκλεισμού στο πρόσωπό της, ως προαποδεικτικά αναγράφεται στο υποβληθέν -ανυπόγραφο κατά την έννοια του νόμου- ΤΕΥΔ. Και τούτο διότι ίδια ούτε προκύπτει από τον νόμο ή την διακήρυξη τέτοια υποχρέωση της αναθέτουσας αρχής, ούτε η συγκέντρωση των αποδεικτικών εγγράφων όσων προαποδεικτικά αναφέρονται στο ΤΕΥΔ -και δη στο ανυπόγραφο και απορριπτικό ΤΕΥΔ- βαρύνει την αναθέτουσα αρχή, αλλά ούτε και συσχετίζεται ούτε αναιρεί την διακριτή συγκεκριμένη και σαφή υποχρέωση του προσφέροντος να υποβάλει ΤΕΥΔ με προηγμένη ψηφιακή υπογραφή. Επίσης είναι απορριπτικοί ως επί εσφαλμένης προϋπόθεσης στηριζόμενοι όλοι οι ισχυρισμοί της προσφυγής και του υπομνήματος ότι η αναθέτουσα αρχή θα μπορούσε και θα όφειλε να ζητήσει από την προσφεύγουσα *στοιχεία σχετικά με την νομιμοποίηση* του μέλους της ένωσης που υπέβαλε ανυπόγραφο ΤΕΥΔ. Και τούτο διότι εν προκειμένω η προσφορά της προσφεύγουσας ένωσης δεν απορρίφθηκε διότι δεν προέκυψε η *νομιμοποίηση* του μέλους αυτής, αλλά επειδή δεν ετέθη καν ισχυρή κατά νόμον υπογραφή επί του επίμαχου ΤΕΥΔ, ώστε δευτερογενώς να μπορούσε να τεθεί θέμα -που δεν έχει τεθεί- νομιμοποίησης της υπογραφής αυτής. Επίσης αλυσιτελώς η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η νόμιμος εκπρόσωπος του μέλους της ένωσης που υπέβαλε ανυπόγραφο ΤΕΥΔ διαθέτει ψηφιακή υπογραφή, δεδομένου ότι εν προκειμένω δεν εξετάζεται εάν η εκπρόσωπος διαθέτει υπογραφή, αλλά ότι ακριβώς δεν έθεσε την -φερόμενη- έγκυρη προηγμένη ψηφιακή υπογραφή της επί του κατατεθέντος ΤΕΥΔ, ως απαιτείται. Εξ άλλου ούτε η διακήρυξη και ο νόμος προβλέπουν ότι αρκεί να είναι ο προσφέρων κάτοχος ψηφιακής υπογραφής αλλά απαιτείται να την θέτει επί των εγγράφων της προσφοράς του τα οποία συντάσσει ο ίδιος, μεταξύ των οποίων το ΤΕΥΔ. Περαιτέρω είναι απορριπτικοί ως αλυσιτελείς όλοι οι ισχυρισμοί της προσφυγής και του υπομνήματος ότι ούτε η προσβαλλόμενη απόφαση της

Αριθμός απόφασης: 737/2021

αναθέτουσας αρχής φέρει ψηφιακή υπογραφή, καθόσον τούτο -και αληθές υποτιθέμενο- δεν αναιρεί ούτε επηρεάζει την ρητή υποχρέωση της προσφεύγουσας να υποβάλει τα ΤΕΥΔ των μελών της υπογεγραμμένα με ψηφιακή υπογραφή, όπερ δεν εγένετο σχετικά με το επίμαχο ΤΕΥΔ καθιστώντας την προσφορά αποκλειστέα του διαγωνισμού. Περαιτέρω, ο ισχυρισμός φέρεται αορίστως και συνεπώς απαραδέκτως διότι αφ' ενός μεν η προσφεύγουσα δεν επικαλείται διάταξη του νόμου ή τη διακήρυξης από την οποία να προκύπτει ότι η αναθέτουσα αρχή οφείλει να υπογράψει τα έγγραφα της με προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, άλλως απαλλάσσεται και ο προσφέρων από την υποχρέωση να θέτει ο ίδιος προηγμένη ψηφιακή υπογραφή επί των εγγράφων του, και διότι αφ' ετέρου δε η προσφεύγουσα δεν συσχετίζει το επιχείρημα αυτό με ισχυρισμό ακύρωσης της προσβαλλόμενης απόφασης. Για τους λόγους αυτούς πρέπει να απορριφθεί η προσφυγή και να γίνει δεκτή η παρέμβαση, διότι ορθά και σύννομα η προσβαλλόμενη απόφαση απέρριψε την προσφορά της προσφεύγουσας με την αιτιολογία ότι το επίμαχο ΤΕΥΔ του μέλους της προσφεύγουσας ένωσης δεν φέρει προηγμένη ψηφιακή ηλεκτρονική υπογραφή ως απαιτείται επί ποινή αποκλεισμού της προσφοράς από τον διαγωνισμό.

39. Επειδή γίνεται δεκτή εν συνόλω η εισήγηση.

40. Επειδή, κατόπιν των ανωτέρω, η υπό εξέταση προδικαστική προσφυγή πρέπει να απορριφθεί.

41. Επειδή η παρέμβαση πρέπει να γίνει δεκτή.

42. Επειδή, ύστερα από τα εκτεθέντα στη σκέψη 40, πρέπει να καταπέσει το παράβολο που κατέθεσε η προσφεύγουσα (άρθρα 363 παρ.5 του ν.4412/2016 και 5 του ΠΔ 39/2017).

Για τους λόγους αυτούς

Απορρίπτει την προδικαστική προσφυγή.

Αριθμός απόφασης: 737/2021

Δέχεται την παρέμβαση

Ορίζει την κατάπτωση του παραβόλου

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στις 2 Απρ... 2021 και εκδόθηκε την 22 Απρ...
2021 στον Αγ. Ιωάννη Ρέντη.

**Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΕΙΡΗΝΗ ΑΨΟΚΑΡΔΟΥ**

**Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΕΜΙΡΤΖΗΟΓΛΟΥ**